

Personlighet og Vold

*En undersøkelse av sammenheng mellom
personlighetstrekk og voldsutøvelse.*

Ane Terese Persen

Hovedoppgave ved Psykologisk institutt

UNIVERSITETET I OSLO

26.04.2012

© Ane Terese Persen

2012

Personlighet og vold:

En undersøkelse av sammenheng mellom personlighetstrekk og voldsutøvelse.

Ane Terese Persen

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

II

Sammendrag

Forfatter: Ane Terese Persen

Tittel: Personlighet og vold: en undersøkelse av sammenheng mellom personlighetstrekk og voldsutøvelse.

Veileder: Odd Arne Tjersland

Vold i nære relasjoner er et alvorlig samfunnsproblem. Forskning som kan bidra til større innsikt i hvilke faktorer som underligger voldsutøvelse og hvordan en kan gi behandling som sikrer at volden opphører er dermed viktig. Denne studien bruker femfaktormodellen (FFM) som rammeverk for å gi et innblikk i voldsutøveres personlighet. Studiens siktemål var å først undersøke hvorvidt menn som bruker vold i nære relasjoner skiller seg fra et normutvalg på FFM. Videre ble sammenhengen mellom FFM og ulike typer voldsutøvelse undersøkt. Studien ønsket også å belyse et metodisk problem innen voldsforskning: er selvrapporterte data fra utøver tilstrekkelig i målinger av vold? Dette ble utforsket ved å sammenligne enighet mellom mann og partner.

Utvalget bestod av menn som selv søkte eller ble henvist til Alternativ til vold for sitt voldsproblem i nære relasjoner (N=193, alder $x=35,8$). I tillegg var komparentopplysninger i form av partnerdata tilgjengelig (N=91). Voldelige handlinger ble målt ved hjelp av spørreskjemaet Vold, rus og alkohol (VAS), og personlighet av Big Five Inventory, 44 Questions (BFI-44). T-tester ble utført for å sammenligne utvalgene, deretter ble variansanalyse brukt for å sammenligne undergrupper i utvalget. Enighet om voldsatferd mellom partene om ble kalkulert ved hjelp av kappa.

Mennene i ATVT-studien skilte seg ut ved å ha lavere scorer på agreeableness (A) og høyere scorer på openness (O) og neuroticism (N) sammenlignet med ikke-voldelige menn. Utøvelse av psykisk vold var relatert til lavere A og høyere N. Enighet om vold var lav til moderat, og mennene underrapporterte til en viss grad både fysisk og psykisk vold.

Neuroticism og agreeableness virker å skille menn som bruker vold fra andre menn samt påvirke utøvelsen av psykisk vold. Det var ikke mulig å finne sammenhenger mellom FFM og voldsutøvelse utover disse forholdene. Måling av vold fra kun utøver risikerer å gi et uriktig bilde av voldsutøvelsen. Fremtidig forskning bør derfor inkludere komparentopplysninger samt bruke et mer utfyllende mål på personlighet.

Forord

Min lærerike praksisperiode på Alternativ til vold gav meg innblikk i og kunnskap om vold i nære relasjoner og vekket interessen for å skrive hovedoppgave om dette temaet. Jeg vil rette en takk til ATVT-prosjektet for tilgang til datamateriale. Jeg vil også takke veileder Odd Arne Tjersland, samt Jon Martin Sundet for nyttige metodiske innspill og hjelp til resultatdelen.

Til sist tusen takk til Anita Persen og Tor Persen for gjennom hele prosessen alltid å ha stilt opp med både gjennomlesninger av oppgaven, støtte, motivasjon og hundepass.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	III
Forord	V
1 INNLEDNING	3
1.1 Vold i nære relasjoner.....	4
1.1.1 Forklaringsmodeller	5
1.1.2 Utfordringer innen forskning på vold.....	10
1.1.3 Utfordringer i behandlingen av vold	13
1.2 Personlighet	14
1.2.1 Femfaktormodellen	15
1.2.2 Big five inventory 44 questions	16
1.2.3 Forholdet mellom FFM og personlighetsforstyrrelser	17
1.3 Sammenheng mellom personlighet og vold	18
1.3.1 FFM og vold.....	19
1.3.2 Personlighetsforstyrrelser og vold.....	21
1.4 Studiens fokus og problemstillinger	23
2 METODE	25
2.1 Prosedyre	25
2.2 Deltakere.....	26
2.2.1 Eksklusjons- og inklusjonskriterier	27
2.3 Instrumenter og intervjudata.....	28
2.3.1 Kartlegging av deltakerne	28
2.3.2 Operasjonalisering av voldsatferd: VAS.....	28
2.3.3 Operasjonalisering av personlighet: BFI-44	29
2.4 Design.....	31
2.5 Statistiske analyser	32
3 RESULTATER	34
3.1 Deskriptiv Statistikk	34
3.2 Utvalgets personlighetsscorer sammenlignet med et normutvalg	35
3.3 Forskjeller i rapportering av vold	36
3.4 Sammenheng mellom personlighet og vold innad i utvalget	37
3.4.1 Psykisk Vold	38
3.4.2 Grov vold.....	38

3.4.3	Mild Vold	38
3.4.4	Etteranalyser	38
3.5	Gruppesammenligning	39
3.5.1	Gruppeinndeling vold	39
3.5.2	Forskjeller i personlighetstrekk innad i gruppene	40
4	DISKUSJON	41
4.1	Hovedfunn	41
4.2	Studiens styrker og svakheter	42
4.2.1	Evaluering av VAS	43
4.2.2	Trusler mot validitet	43
4.2.3	Evaluering av BFI-44	43
4.2.4	Betraktninger rundt rekrutteringen	44
4.3	Fortolkning av funn i lys av andre studier	45
4.3.1	Forskjeller i personlighet mellom utvalget og normutvalg	45
4.3.2	Enighet mellom partene i rapportert vold	46
4.3.3	Årsaker og konsekvenser av underrapportering	47
4.3.4	Ulike grupper voldsutøvere	49
4.3.5	Personlighetsforskjeller innad i utvalget	50
4.4	Refleksjoner og mulige kliniske implikasjoner	51
4.5	Studiens følger for videre praksis og fremtidig forskning	54
	Litteraturliste	1

1 INNLEDNING

Denne oppgaven omhandler personlighetsforskjeller hos menn som bruker vold i nære relasjoner. I det innledende arbeidet hadde jeg først og fremst fokus på femfaktormodellen (FFM) og voldelig atferd. Underveis i prosessen med problemstillingene relatert til personlighet og vold ble jeg også oppmerksom på utfordringer knyttet til hvordan man kan gjennomføre gode undersøkelser av voldsatferd og personlighet i utvalg som bruker vold. Derfor omhandler også oppgaven disse spørsmålene.

Datamaterialet som ble benyttet er en del av et større forskningsprosjekt kalt Alternativ til vold, terapistudien (ATVT). ATVT er en prosess- og utfallsstudie av terapi med menn som søker hjelp for vold med siktemål å evaluere behandlingen gitt på Alternativ til vold.

Innledningsvis ønsker jeg å plassere problemet vold i nære relasjoner i et historisk perspektiv. Deretter vil jeg gi et innblikk i mangfoldet som underligger ulike forståelsesmodeller av vold. De forskjellige perspektivene har gitt utspring til ulike behandlinger rettet mot menn som bruker vold, og jeg vil her eksemplifisere disse med ulike former for voldsbehandling i Norge. Videre presenteres utfordringer knyttet til forskning på og behandling av vold.

Deretter gis det en introduksjon til personlighet, FFM, og instrumentet BFI-44s teoretiske forankring. Avslutningsvis gjennomgås relevante funn innen forskning på sammenhengen mellom personlighet og vold før studiens problemstillinger presenteres. Jeg har i denne oppgavens diskusjonsdel valgt å fokusere like mye på metodiske utfordringer som på fortolkning av funnene relatert til sammenhengen mellom personlighet og vold.

1.1 Vold i nære relasjoner

Denne oppgaven omhandler menn som utøver vold i nære relasjoner og i særdeleshet mot kvinnelige partnere. Befolkningsstudier fra den vestlige verden indikerer at vold utøves i like stor grad av både menn og kvinner (Archer, 2005). Likevel utøver menn i større grad vold som er mer alvorlig og som får mer omfattende konsekvenser (Cantos, Neidig & O'Leary, 1994). I en surveystudie utført i Norge rapporterte 27% av kvinnene at de hadde blitt utsatt for fysisk maktbruk fra nåværende eller tidligere partner. Mange av disse kvinnene kontaktet ikke hjelpeapparatet selv om de hadde fått fysiske skader (Haaland, Clausen & Schei, 2005). Videre rapporterte hver femte kvinne å ha levd i usymmetriske forhold preget av at partner brukte kontrollstrategier (Haaland et al., 2005). Kvinner som blir utsatt for psykisk eller fysisk vold har høyere forekomst av og mer alvorlige symptomer på depresjon og angst, post-traumatisk stresslidelse (PTSD), samt rapporterer mer selvmordstanker sammenlignet med kvinner som ikke er utsatt for vold (Haaland et al., 2005; Pico-Alfonso et al. 2006).

Det var først på 1970-tallet at partnervold kom i fokus som samfunnsproblem. Før dette ble vold i nære relasjoner i stor grad betraktet som et privat anliggende og følgelig holdt innad i familien (Rosenfeld, 1992). Faktorer som bidro til dette var først og fremst at samfunnet generelt holdt en ide om familien som en arena beskyttet av privatlivets fred, samt en uvilje både fra partnere og anklagere mot å anmelde vold i familien (Rosenfeld, 1992). Råkil (2002) peker også på manglende kunnskap i hjelpeapparatet: utsatte kvinners reaksjoner ble individualiserte uten å ses i sammenheng med volden. Videre kan voldens ubehagelige karakter ha gjort at kunnskap om problemet ikke ble tilegnet i tilstrekkelig grad. En annen utfordring var at rettssystemet på denne tiden hadde få sanksjoner ovenfor partnervold. Etter hvert ble debatten om hvorvidt disse mennene trengte straff eller rehabilitering vekket (Rosenfeld, 1992). Ut fra engasjement fra feministiske aktivister som sammenfalt med forskning som indikerte at vold i familien forekom oftere enn antatt, begynte myndighetene i denne perioden å ta et større ansvar for problemet. Dette førte til opprettelse av krisesentre og begynnende behandling av voldsutøvere (Dutton & Nicholls, 2005).

Måten samfunnet generelt og myndigheter ser på vold i nære relasjoner har dermed endret seg dramatisk de siste tiårene. Justisdepartementet sier i sin handlingsplan Vold i nære relasjoner fra 2012 at ”Vold i nære relasjoner er et alvorlig samfunnsproblem, både ut fra et kriminalitets-, helse-, likestillings- og oppvekstsperspektiv. Vold skaper utrygghet, kan medføre helseskader, tap av velferd og begrenser den enkeltes livsutfoldelse” (Justis og beredskapsdepartementet, 2012).

Johnson (1995) argumenterer for at voldelig atferd i nære relasjoner kan deles inn i to former: ”intimate terrorism” og ”situational couple violence”. Den førstnevnte dreier seg om menn som utøver vold for å kontrollere sin partner. Typisk involverer denne formen mer frekvent og alvorlig vold, som følgelig har større fysiske og psykologiske konsekvenser for offeret (Johnson & Leone, 2005). Det er denne typen vold som er studert ut fra det feministiske perspektivet, og som typisk finnes i studier som tar utgangspunkt i kriminalregistre eller krisesentre. Johnson (1995) mener at intimterroristen kan forklares ut fra den patriarkalske tradisjonen i den vestlige familien. Den andre typen, situasjonell vold, utøves i lik grad av begge kjønn. Dette dreier seg typisk om konflikter som eskalerer og fører til mindre alvorlig vold. Denne typen vold er den Johnson (1995) mener fanges opp av befolkningsstudier, og er et produkt av den voldsfokuserte kulturen vi lever i, samt at familien er en privat setting.

1.1.1 Forklaringsmodeller

Hvorfor forekommer vold i nære relasjoner, og hvordan påvirker denne forståelsen hvilke områder det forskes på og hvilken behandling voldsutøvere mottar? Clausen (2007) fremstiller vold på tre nivåer som forklarer vold ut fra forhold ved samfunnet, i familien og innad i individet. Jeg har her valgt å gi innblikk i fem ulike forståelsesmodeller for vold med eksempler fra norsk voldsbehandling.

Kjønnsroller, makt og avmakt

Modeller forankret innenfor et historisk feministisk perspektiv forklarer vold ut fra samfunnsmessige og kulturelle faktorer. Her forstås volden som et virkemiddel for mannen til å opprettholde dominans over kvinnen i et patriarkalsk samfunn (Clausen, 2007). Et perspektiv som understreker kjønnsrollers påvirkning på voldsutøvelse er Isdal og Råkil (2002), som gjennom stiftelsen Alternativ til vold (ATV) har tilbudt

behandling for voldelige menn i Norge siden 1987. De ser vold som et kjønn problem i den forstand at menn står for den mest alvorlige volden. Videre mener de at mennenes voldsutøvelse må ses i sammenheng med patriarkalske kvaliteter ved kulturen. Den relative overordnede posisjonen menn har i samfunnet gjør at de utøver vold ut i fra en implisitt eller eksplisitt rettighetstenkning som igjen bygger opp under utøverens opplevelse av volden som legitim og uproblematisk (Isdal & Råkil, 2002).

Denne posisjonen medfører videre at vold ses som en reaksjon på og mestring av avmakt. Makt og avmakt er alltid til stede i relasjoner, og Axelsen (1990) definerer makt slik: ”å sette sin vilje gjennom en sosial relasjon, psykisk og/eller fysisk, selv om den andre gjør motstand” (Axelsen, 1990, s. 81). Avmakt er det motsatte av makt, og betyr at man ikke får gjennom sin vilje eller intensjon. Mange menn forsøker å løse følelsen av avmakt ved å utagere, få kontroll over andre eller ved å begå overgrep mot andre (Axelsen, 1990, s. 82), noe som igjen henger sammen med mannens historisk sett overordnede rolle i samfunnet. Axelsen (1990) refererer til dette som ”utagerende psykiske problemer”: mannen utvikler en attribusjonsstil som skyver ansvaret på andre og som kan føre til vold. Å bruke vold er en makthandling som bøter på avmakten, den snur avmaktsfølelsen til en opplevelse av makt, styrke og kontroll (Isdal, 2000; Isdal & Råkil, 2002). Menn som bruker vold har ofte et lært ”forventningssystem” som omhandler forventninger om kvinners tilpasning og underkastelse. Når dette systemet utfordres skaper det en avmakt som mannen mestrer med vold. Volden ses slik som aktiv mestring, den har en funksjon. For de fleste er voldens intensjon å kontrollere partneren (Isdal & Råkil, 2002).

Terapeutisk vil det være viktig at mannen lærer seg å tolerere og mestre avmakt på andre måter enn ved å bruke vold. ATV tilbyr både individuell behandling og gruppebehandling. Terapiforløpet deles inn i fire trinn: fokus på volden, fokus på ansvar, fokus på sammenheng og fokus på virkning (Isdal & Råkil, 2002). Dette innebærer å sette ord på og systematisk gå gjennom voldsepisoder samt å få utøveren til å flytte forklaringsfokus over på seg selv. Videre er det sentralt å skape en forståelse av voldens funksjon, opprinnelse og sammenheng på en måte som er meningsfull for mannen og gir grunn for bearbeiding og endring. Dette siste trinnet innebærer å anerkjenne og ta innover seg voldens virkning på andre og konsekvenser. Det legges vekt på at terapeuten gjennom terapiforløpet er empatisk, respektfull og gir positive tilbakemeldinger. ATV anbefaler en terapeutisk stil som er aktiv og

fokuserende, tydelig i sin formidling av holdninger til volden, varm og støttende og til sist sammenhengsskapende (Isdal & Råkil, 2002). ATVT-studien har som siktemål å evaluere effekten av ATVs terapitilbud. Behandlingen har tidligere kun blitt evaluert av mindre studier med metodiske svakheter, men som indikerer behandlingseffekt (se Isdal & Råkil, 2002). ATVs behandlingstilbud kan også rapportere lavere frafall fra behandling sammenlignet med den internasjonale forskningslitteraturen (Isdal & Råkil, 2002).

Systemteori og familieteori

Innenfor det systemisk og familieteoretiske perspektivet er fokus på samspillet mellom partene. Innen voldsbehandling er målet å forbedre kommunikasjon og konflikthåndtering. Kritikkt rettet mot denne tilnærmingen innen voldsbehandling er at familierapi kan tilsløre ansvarsforholdet rundt voldsutøvelse samt sette kvinnen i fare for mer vold (Kaufman, 1992). Vatnar (2002, s.170) peker på at perspektivet har blitt kritisert for å ” ha motvilje mot å anerkjenne eksistensen av begrepene makt, kontroll, kjønn og ansvar; et begrepsapparat som kritikerne mener er helt nødvendig i synliggjøringen av vold”.

Et tilbud som adresserer noen av disse utfordringene og tilbyr parterapi i voldelige forhold er utformet av Østensjø familiekontor. De har utviklet en systemisk metode for par som ønsker å leve sammen på tross av at en eller begge utøver vold (Lilledalen, Solevåg, Middelborg, Tindberg & Lang, 2007). Behandlingen har vært tilgjengelig siden 2004, og er en kombinasjon av sider ved ATVs behandlingstilbud samt ideer fra familiebehandlingstradisjonen. I tillegg til å inkludere begge partene søker behandlingen gjennom hele forløpet å understreke konsekvenser for barn med å leve med vold i familien. Lilledalen et al. (2007) beskriver mennene egnet for dette tilbudet som utøvere i tråd med den ”episodiske partnervolden”. De har videre eksklusjonskriterier som gjør at menn som utøver vold som minner mer om ”intimterrorisme” ikke blir inkludert i behandlingen.

Behandlingen består innledningsvis av sikkerhetsarbeid som omfatter å kartlegge volden, utforme en sikkerhetsplan og en ikke-voldskontrakt. Begge partene deltar i dette arbeidet. Videre gis behandlingen av to terapeuter, samtidig som det inkluderes en ”stabil 3”, som er en person/instans som representerer et tredje perspektiv. Den

stabile tredjeparten har kontakt med familien og følger deler av behandlingen. Når volden har opphørt begynner den ”vanlige” terapien som sikter å bygge bedre tillit og kommunikasjon (Lilledalen et al. 2007). Dette skillet gjør at parbehandlingen ikke ses på som mer farlig enn andre tilnærminger. Hvis volden ikke opphører etter behandling kobles barnevernstjeneste eller andre instanser inn. Det har ikke blitt foretatt noen evaluering av denne modellens behandlingseffekt. Imidlertid har den bidratt til kompetanseheving av voldsbehandling på familiekontor, noe som er positivt da dette virker å være et tilbud som når voldsutøvere som ikke søker hjelp andre steder.

Vold som svikt i kognisjon

”Sinnemestring” er et behandlingstilbud for voldelige menn utviklet av Brøset Regionale Sikkerhetsavdeling og Kompetansesenter i Trondheim, startet i 1998. Behandlingen gis i form av gruppeterapi bygget på kognitiv teori og behandling (Haugan & Nøttestad, 2002). Innenfor dette perspektivet ses ikke voldsutøvelse som forårsaket av psykisk sykdom, men som et resultat av uhensiktsmessige tankeprosesser. Det legges derfor vekt på at mannen skal mestre sitt sinne ved å bli kjent med tanker, følelser og atferd i den situasjonen volden oppstod (Haugan & Nøttestad, 2002). Terapeuten følger klienten på veien til større kunnskap og innsikt, samt utformer i samråd med klienten en problemforståelse og mål for behandlingen. Behandlingen har som siktemål at klienten skal bli oppmerksom på skjemaene som styrer oppfatning av seg selv og interaksjonen med andre, samt de kompenserende strategiene disse medfører. Målet er at endring av tenkemåten vil gi en endring i fortolkning og igjen en endring av sinnsstemning og atferd, og følgelig mindre voldsutøvelse. ”Sinnemestring” har et innledende fokus på å identifisere og mestre risikosituasjoner. Sinnesirkel og sinneskjema benyttes som hjelpemidler for å bevisstgjøre mennene tanker rundt voldsepisoder. Videre brukes disse for å utvikle mestringsstrategier. ”Sinnemestring” har blitt evaluert av 38 partnere et halvt år etter behandling. Her rapporterte 80% av partnere hvor mannen var ferdig i behandling at den fysiske volden hadde opphørt, mens 50% rapporterte at psykisk vold hadde opphørt, og ytterligere 25% rapporterte av psykisk vold var kraftig redusert (Haugan & Nøttestad, 2002). Dette er imidlertid basert på et lite utvalg kort tid etter behandlingsslutt, og programmet er nå under evaluering av forskere ved St. Olavs hospital med slutt i 2012.

Tilknytning

Dette er et perspektiv som de siste tiår har fått oppmerksomhet også innen voldsforskning. Bowlby beskrev tilknytning som "lasting psychological connectedness between human beings" (Bowlby, 1969, p. 194). Tilknytning refererer til det tidlige båndet mellom spedbarnet og omsorgsgiver. Mødre som er tilgjengelige og responderer på barnet skaper en sikker tilknytning og fungerer som en trygg base i barnets utforskning av verden. Tilknytning påvirker senere utvikling og relasjoner i voksen alder.

Det har også vist seg mulig å måle tilknytning i voksne relasjoner, og det eksisterer sterk kontinuitet mellom tilknytningsstatus som barn og voksen (Sonkin & Dutton, 2003). Det er videre funnet at tilknytningsstatus påvirker dynamikken i parforhold, og at voksne med usikker tilknytning har større vansker i interpersonlige forhold (Sonkin & Dutton, 2003). Studier har også funnet en sammenheng mellom vold og voksen tilknytningsstil (Dutton, Saunders, Starzomski & Bartholomew, 2004). Dutton (1998) mener tilknytning er en viktig komponent som sammen med aspekter ved personlighet utgjør den "voldelige personlighet". Sonkin og Dutton (2003) argumenterer derfor for å inkludere tilknytningsteori i behandlingen av voldelige menn. Dette involverer å skape et trygt miljø slik at klienten kan utforske nåværende og tidligere tilknytningsrelasjoner innenfor de trygge rammene av den terapeutiske relasjonen. Terapeutiske mål er å lære emosjonell selvregulering eller å løse barndomstraumer (Sonkin & Dutton, 2003). Innenfor en slik behandlingsmodell ville det innledningsvis vært viktig å måle klientens tilknytningsstatus, for deretter å tilpasse behandlingen. Dette fordi de forskjellige tilknytningsmønstrene representerer ulike terapeutiske behov og tema som bør adresseres.

Personlighet

Forståelse av og behandling for vold har generelt blitt gitt uten å adressere deltakernes individuelle karakteristikk, noe mange kritikere mener er lite hensiktsmessig da menn som utøver vold ikke er en homogen gruppe (Gibbons, Collins & Reid, 2011). Personlighetsperspektivet adresserer dette problemet ved å fokusere på hvordan personlighetstrekk og personlighetsforstyrrelser påvirker voldsutøverens interpersonlige stil og måten vold utøves på. Bakgrunnen for denne forskningen er en

antakelse om at personlighet kan bidra til å predikere eller utvide forståelsen av hvorfor noen bruker vold. Forhøyede eller lave trekk innen femfaktormodellen (FFM) og personlighetsforstyrrelser har vist seg å være vanlig å finne hos menn som bruker vold, både i kliniske og ikke-kliniske utvalg. Videre har personlighetsfaktorer og psykopatologi vist seg å være de sterkeste prediktorer for partnervold og voldens alvorlighetsgrad (Ehrensaft, Cohen, & Johnson, 2006). Slike forskjeller i personlighet hos voldsutøvere kan også få implikasjoner for behandling ved at den i større grad kan tilpasses individuelt (Gibbons et al. 2011). Det finnes i dag ikke behandlingsmodeller som spesifikt adresserer aspekter ved personlighet eller som benytter personlighetsmål for å skreddersy behandling. Det finnes imidlertid empiri på at en mer individualisert behandling klassifisert ut fra forskjeller i personlighet kan gi større behandlingseffekt (Saunders, 1996).

1.1.2 Utfordringer innen forskning på vold

Faktorer som kompliserer forskning og hindrer omsetning av empiriske funn til praksis er ulike problemer som omhandler hvordan vold skal defineres, hvilke typer vold som skal dekkes og hvordan denne rapporteres, samt variasjon i studiepopulasjoner (Johansson, 2010).

Hva er vold?

En utfordring innen voldsforskning er at det på tvers av studier og teorier har vært vanskelig å enes om hvordan vold skal defineres, samt hvilke typer vold definisjonen skal dekke (Johansson, 2010). Det har vært diskusjoner rundt hvorvidt definisjonen skal være basert på handlingens tilstedeværelse og kvalitet, på utøverens intensjon, effekt på den utsatte, om handlingen avviker fra normer, eller kombinasjonen av disse. Det finnes ikke i dag en entydig definisjon som veileder forskningen. Hva som oppfattes som vold henger også sammen med rådende normer knyttet til både kultur og tidsalder. I den vestlige verden i dag som preges av idealer om likeverd mellom kjønn, avviker vold mot kvinner i vesentlig grad fra samfunnets normer. En bred definisjon som kan sies å inkludere alle de overnevnte aspektene ved voldsutøvelse er WHO's. Her defineres vold slik:

The intentional use of physical force or power, threatened or actual, against oneself, another person, or against a group or community, that either results in or has a high likelihood of resulting in injury, death, psychological harm, maldevelopment, or deprivation (World Report of Violence and Health).

En foregangsperson innen voldsbehandling i Norge, Per Isdal, definerer vold slik: ”Enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom at denne handlingen skader, smerter, krenker, eller får personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil” (Isdal, 2000, s.36).

Videre deler han voldelig atferd inn i undergrupper; fysisk, seksuell, materiell, psykisk og latent vold. I denne oppgaven fokuseres det på både psykisk og fysisk vold konseptualisert i tråd med Isdals definisjoner av disse. Fysisk vold defineres som ”bruk av enhver form for fysisk makt som gjennom at den smerter, skader, skremmer og krenker, påvirker et annet menneske til å slutte å gjøre noe det vil eller gjøre noe mot sin vilje” (Isdal, 2000). Vold av psykologisk karakter har i litteraturen både blitt omtalt som psykologisk, psykisk og emosjonell vold. I denne oppgaven har jeg valgt å referere til denne typen vold som psykisk vold, definert som ”alle måter å skade, skremme eller krenke på som ikke er direkte fysiske i sin natur, eller måter å styre eller dominere andre på ved hjelp av en bakenforliggende makt eller trussel” (Isdal, 2000, s. 49). Dette innebærer både trusler, degraderende og ydmykende atferd, kontroll, utagerende sjalusi, isolering og emosjonell vold (Isdal, 2000). I denne oppgaven måles vold ved hjelp av spørreskjemaet Vold, Alkohol, Stoff (VAS), som operasjonaliserer fysisk og psykisk vold i tråd med definisjonene ovenfor.

Viktigheten av å studere flere former for vold

Mange studier innebefatter bare fysisk vold fordi denne er målbar og kan straffes (Rosenfeld, 1992). Dette har ført til at forskning på psykisk vold i stor grad er ignorert innen forskningen (Sartin, Hansen & Huss, 2006). Funn viser imidlertid at psykisk vold medfører like store konsekvenser for den utsatte (Pico-Alfonso et al., 2006). Videre forekommer det sjeldent fysisk vold uten psykisk vold, og psykisk vold kan være en forløper til den fysiske volden (Henning & Klesges, 2003). Det er også funnet at menn som bruker psykisk vold kan knyttes til spesifikke

personlighetsforstyrrelser og holdninger, særlig fiendtlighet (Holtzworth-Munroe & Stuart 1994; Margolin, John & Foo, 1998). Et annet omtalt problem er at behandlingsprogrammer som kun sikter på å få mannen til å slutte slå, kan føre til mer psykisk vold, og det er følgelig viktig at behandling også omhandler psykisk vold (Claussen, 2007).

Måling av voldelig atferd

Mange studier som omhandler vold har målt voldsutøvelse og behandlingseffekt ut fra kun utøverens svar, eller fra kriminalregistre. Dette er problematisk da det finnes indikasjoner på at enighet om voldelig atferd ofte er lav eller moderat mellom paret. Videre er selvrapporing av voldelig atferd problematisk da rapporteringen står i fare for å påvirkes av en rekke fenomener som sosial ønskverdighet, kognitive bias, hukommelse og viljestyrt feilrapportering.

Det er videre mye som taler for at skjevheten mellom partenes rapportering av vold skyldes at mennene underrapporterer sin voldsatferd. Dette er i tråd med studier som attribuerer diskrepans mellom paret til underrapportering (Jouriles & O'Leary 1985; Schafer et al, 2002, Szinovacz & Egley 1995). Dette fordi voldelige handlinger er observerbare og fordi de er sosialt uønskerdige. (Szinovacz & Egley, 1995). Imidlertid betyr ikke dette at partneres svar er fri for målefeil. Kvinner som lever i relasjoner med voldelige menn kan for eksempel tenkes å overrapportere sine svar fordi de ønsker hjelp. En annen mulighet er at de underrapporterer vold fordi det er et sensitivt og tabubelagt tema, eller i samråd med mannen.

På tross av dette er underrapportering fra mannens side det mest vanlige, og i tråd med studier som viser at forekomst av underrapportering er mest sannsynlig. Sugarman & Hotaling (1997) fant for eksempel at sosial ønskverdighet er sterkere relatert til voldsutøvernes rapportering av om de bruker vold enn til rapportering av å være offer for vold. Det er altså mer skamfullt å bruke vold enn å være utsatt for det. Jeg vil dermed også gå ut fra denne antakelsen i oppgaven, og videre drøfte om en slik underrapportering forekommer i ATVT-utvalget.

1.1.3 utfordringer i behandlingen av vold

Under forklaringsmodeller ble det gitt et innblikk i hvordan voldsbehandling gis i Norge. Imidlertid har disse behandlingsprogrammene ikke gjennomgått studier som sier noe om hvor effektive de er, og jeg vil derfor kort presentere sentrale funn fra amerikansk litteratur. Selv om deres behandlingsmodeller avviker noe fra de norske har de fremdeles felles utfordringer som må løses for å kunne gi et best mulig tilbud til menn som utøver vold. Grovt inndelt omhandler den amerikanske behandlingen feministisk baserte modeller og kognitiv gruppebehandling, selv om grensene mellom disse blir stadig mer utydelige (Babcock, Green & Robie, 2004). Det finnes også forkjempere for en mer differensiert behandling som i større grad er eklektisk i sin tilnærming (Rees & Rivett, 2005). Generelt viser forskningen små effektstørrelser, og i en metaanalyse fant Babcock et al. (2004) at fullført behandling gav 5 % større sjans for at voldsutøveren ikke skulle få tilbakefall, sammenlignet med de som kun fikk straff. Intuitivt virker dette som en liten effekt, men en må her også ta med i vurderingen av at det på samfunnsnivå hjelper mange som er utsatt for vold. Videre er voldsbehandlingen preget av at mange ikke fullfører, og Rosenfeld (1992) rapporterte så mye som 40% frafall. Årsaker til frafallet antas å være manglende motivasjon, lave forventninger til behandling og ytre styrt motivasjon som bunner i et ønske om at partner skal bli, eller for å få mildere straff/unngå konsekvenser (Babcock et al. 2004).

En stor andel menn som bruker vold mottar gruppebehandling, og en amerikansk undersøkelse viste at 82% av mennene fikk gruppebehandling, 5% individuell behandling, mens 13 % ble tilbudt parbehandling (Saunders, 2008). Rasjonalet bak gruppeterapi er at mennene lærer å konfrontere hverandres benektelse og tendens til å skylde på offeret (Murphy & Baxter, 1997). Fordeler antas å være å minke følelsen av isolasjon, grunnlag for mer realistiske rollespill, samt mulighet for tilbakemelding og konfrontasjon (Saunders, 2008). Studier som har analysert effekten av gruppebehandling har ikke kunnet gi noen sikker konklusjon om behandlingseffekt (Babcock et al. 2004). Kritikken mot den utstrakte bruken av gruppebehandling har vært at den mangler forankring i empirisk basert kunnskap om årsaker og dynamikk og at den er utformet uten forståelse for om, hvordan og når behandlingen kan forventes å ha effekt (Murphy & Meis, 2008). Gruppeformatet kan også gjøre det vanskelig å individualisere behandlingen, samt by på utfordringer med klienter med

mye motstand (Murphy & Meis, 2008). Også ulike typer personlighetspatologi kan tenkes å by på utfordringer i grupper, noe jeg vil komme tilbake til i diskusjonen rundt personlighet og vold.

Samlet sett kan en si at studier for behandling av vold lider under metodiske problemer, og er innenfor et ideologisk preget felt. Johansson (2010) mener at politiske beslutninger, juridiske aspekter og hensyn til offeret har påvirket behandlingen mer enn empiri og vitenskapelig begrunnet metodeutvikling. Om psykologisk teori og empiri kan bli mer veiledende for praksis kan dette ”gi muligheter for å fritt og uten forutsetninger, å undersøke *hva* som fungerer for *hvem* og *hvordan*” (Johansson, 2010, s. 25).

1.2 Personlighet

En tidlig pioner innen personlighetsforskning, Gordon Allport, var den første som gav et psykologisk sammendrag av forskning på personlighet og karakter. Han definerte personlighet som ”A dynamic organisation, inside the person, of psychophysical systems that create the person’s characteristic patterns of behaviour, thoughts and feelings” (Allport, 1961, s 11). På tross av at definisjonen rundt personlighet har vært gjenstand for mye debatt mener Buss (2008) at to tema har gått igjen i alle forsøk på å lage en personlighetsteori: menneskets natur og individuelle forskjeller. De fleste store teorier om personlighet sier noe om hvordan disse to nivåene henger sammen. Menneskets natur innebærer menneskers felles karaktertrekk, som universelle motiver, mål og psykologiske mekanismer (Buss, 2008). En av de viktigste oppgavene for en personlighetsteori vil videre være å identifisere de viktigste områdene mennesker skiller seg fra hverandre. Francis Galton var på slutten av 1800-tallet den første til å systematisk undersøke individuelle forskjeller. Siden den gang har det kommet en rekke ulike teoretiske tilnærminger til studiet av personlighet. Det finnes derfor stor bredde i personlighetspsykologien, med ulike rammeverk som alle har bidratt til større innsikt i hvordan personlighet utformes samt påvirker individet og miljøet rundt.

1.2.1 Femfaktormodellen

Måten en gjennom personlighetspsykologiens historie har forsøkt å måle personlighet viser også en bredde. Både projektive tester, trekkstudier og diagnostiske intervjuer har blitt benyttet for å måle aspekter ved menneskers personlighet. I dag er en utbredt og velutprøvd metode å måle personlighet ved hjelp av selvrapporterte trekk konseptualisert av femfaktormodellen (FFM). Denne modellen ligger til grunn for målinger i denne studien, og jeg vil derfor gi en kort gjennomgang av FFMs historiske fundament og utvikling.

Med mangfoldet i teoretiske tilnærminger til personlighet er det ikke vanskelig å tenke seg at en av de største utfordringene lenge var å finne en måte å konseptualisere og måle personlighet på. Også trekkpsykologi var preget av mangfold, hvor forskere studerte alt fra to til opptil tjue trekk (John, Naumann & Soto, 2008). Flere forskjellige forskergrupper søkte å finne et mer helhetlig rammeverk for den menneskelige personlighet, og mange håpet å være de som fant den riktige strukturen som ville endre det fragmenterte feltet til et samfunn med et felles språk (John et al., 2008, s. 114). En slikt rammeverk ville kunne bidra til både studier av spesifikke domener av relaterte personlighetskaraktertrekk, samt forenklet akkumulering og kommunikasjon av empiriske funn (John et al., 2008).

Tiår med forskning har etter hvert bidratt til konsensus om at de viktigste dimensjonene i personlighet kan måles og beskrives ut fra fem faktorer. FFM representerer slik sett ikke et teoretisk perspektiv, men har vokst frem basert på en leksikalsk tilnærming. Den leksikalske tilnærmingen undersøker hvordan mennesker beskriver seg selv og andre (Goldberg, 1981). Flere forskere bidro dermed til at femfaktorstrukturen som etter hvert ble kjent som Big Five –et navn Goldberg (1981) ikke valgte for å uttrykke deres suverenitet, men for å understreke at disse faktorene er ekstremt brede (John et al. 2008). De fem trekkene representerer personlighet på et veldig bredt abstraksjonsnivå hvor hver faktor inneholder et stort antall distinkte, mer spesifikke personlighetskarakteristika (John et al. 2008).

Saucier & Goldbergs (1996) numeriske versjon av FFM er navngitt av romertall som reflekterer faktorenes relative størrelser. Her redegjør faktor I og II som summerer interpersonlige trekk for den største andelen forklart varians i personlighet. I dette systemet kalles faktor V intellekt. I denne oppgaven har jeg valgt å bruke Costa og

McRaes (1992) betegnelser, da akronymet OCEAN er lettere å huske sammenlignet med romertallene. Faktorene vil derfor kalles Extraversjon (E), Agreeableness (A), Conscientiousness (C), Neuroticism (N) og Openness to experience (O). Jeg vil her gi en kort beskrivelse av trekkenes karakteristikk ut fra John et al., (2008).

- I. Extraversjon: Innebærer en energisk tilnærming til den sosiale og materielle verden og inkluderer trekk som å være sosial, i aktivitet, selvsikkerhet og positiv emosjonalitet.
- II. Agreeableness: Kontrasterer en prososial og fellesskapelig orientering til andre med antagonisme, og inkluderer trekk som altruisme, følsomhet, tillit og beskjedenhet.
- III. Conscientiousness: Beskriver sosialt krevd impuls kontroll som fasiliterer oppgave og målrettet atferd, som å tenke før en handler, vente på tilfredsstillelse, følge normer og regler, planlegge, organisere og prioritere oppgaver.
- IV. Emotional Stability vs. Neuroticism: Kontrasterer emosjonell stabilitet og jevnt temperament med negativ emosjonalitet, som å føle seg anspent, nervøs, trist og angstfylt.
- V. Intellect/Openness to experience: Beskriver bredden, dybden, originaliteten og kompleksiteten i et individs mentale og opplevde liv.

FFMs struktur har blitt bekreftet i studier på tvers av kultur og språk, selv om det er noe uenighet rundt antall faktorer (John et al., 2008). Trekkene har videre blitt funnet på tvers av studier som har benyttet seg av forskjellige metoder: spørreskjema, leksikalsk (adjektiver som finnes i språket), og prototypisk (John et al. 2008).

1.2.2 Big five inventory 44 questions

Den prototypiske tilnærmingen danner grunnlaget for instrumentet Big Five Inventory 44 Questions (BFI-44) tilknyttet denne studien. I denne tilnærmingen ble bedømmere med omfattende kunnskap om FFM bedt om å sorterte 300 forskjellige adjektiver inn under ett av de fem trekkene, eller under en sjette ”annen” kategori (John, 1990). Ut fra deres sortering ble adjektiver med 90% eller bedre enighet (112 stykker) betraktet som kjernen i trekkene, og framkom som de mest typiske. De fem faktorene har

videre blitt replisert på tvers av forskjellige subjekter, bedømmere og datakilder i både leksikalske og spørreskjemabaserte studier, og fungerer nå som en integrerende deskriptiv modell for forskning (John, et al. 2008).

BFI-44 ble utviklet fordi det var behov for et instrument som på en kortfattet måte kunne måle de prototypiske komponentene av FFM. (John 1989; 1990). Instrumentet tillater effektiv og fleksibel måling av FFM uten måling av trekkenes fasetter (John, 2008). BFI-44 består derfor av korte fraser basert på trekkadjektivene kjent som prototypiske markører for FFM (John 1989, 1990).

1.2.3 Forholdet mellom FFM og personlighetsforstyrrelser

BFI-44 måler normalvariasjon innen personlighet, i motsetning til instrumenter som måler personlighetsforstyrrelser. Personlighetsforstyrrelser kan forstås som maladaptive eller ekstreme varianter av trekk og fasetter i FFM (Widiger & Smith, 2008). Costa & Widiger (2002) gjennomgikk 56 studier som omhandlet relasjonen mellom personlighetsforstyrrelser og FFM. Dette ga støtte til forståelsen av personlighetsforstyrrelser som maladaptive varianter av trekk i FFM. Generelt er personlighetsforstyrrelser knyttet til høy N og lavere E, A og C (Saulsman & Page, 2004). Et eksempel på dette er sammenhengen mellom Borderline personlighetsforstyrrelse og Neuroticism (N). Her kan symptomer forstås ut fra høye nivåer av N i form av sinne og fiendtlighet (upassende eller intenst sinne), engstelighet, depresjon (tanker om selvmord), selvbevissthet (identitetsforstyrrelser), impulsivitet (bulimi, misbruk) og sårbarhet (hjelpesløshet, forsøk på å unngå å bli forlatt) (Widiger & Smith, 2008).

1.3 Sammenheng mellom personlighet og vold

Selv om forskning på voldsutøvelse og personlighet har vært studert i utstrakt grad de siste tiårene, har majoriteten av denne forskningen benyttet seg av instrumenter som måler personlighetsforstyrrelser eller mer utfyllende mål på FFM.

Femfaktormodellen tilbyr først og fremst et rammeverk for å undersøke forholdet mellom personlighet og voldelig atferd. Undersøkelser av forholdet mellom enkelttrekk og voldelig atferd kan gi et innblikk i hvorfor noen utøver vold samt utformingen på voldsutøvelse. Å få kunnskap om hvordan trekk spiller inn på og bidrar til vold kan også gi innsikt i proksimale variabler ansvarlig for denne assosiasjonen, for eksempel motivasjoner, emosjoner og persepsjon (Hellmuth & McNulty, 2008). Videre har typologiske inndelinger basert på personlighetspatologi og voldsutøvelse bidratt til å understreke at menn som bruker vold ikke er en homogen gruppe, og de kan videre bidra til å identifisere underliggende prosesser som resulterer i vold (Holtzworth-Munroe & Stuart, 1994). Slike typologier representerer i dag hovedsakelig et teoretisk bidrag, og det trengs flere studier som kan undersøke om slike inndelinger kan ha klinisk nytteverdi.

Kunnskap om hvordan personlighet påvirker voldsutøvelse kan ha klinisk nytteverdi. Dette er verdifulle bidrag i et felt hvor behandlingen har mange utfordringer og hvor det er viktig at volden stopper og at mennene fullfører behandlingen. Over halvparten av menn som bruker vold har personlighetsavvik, og dette er relatert til flere aspekter ved behandling. Ny kunnskap om personlighetspatologi og vold vil derfor kunne bidra til å i større grad skreddersy intervensjoner som passer forskjellige klientgrupper. Det vil også kunne gi innsikt i hva disse mennene trenger for å fullføre og bli i behandlingen.

Da ATVT -studien omhandler FFM målt av BFI-44 vil jeg først og fremst gi et sammendrag av forskning på enkelttrekk i FFM og vold. Videre vil jeg ta med sentrale funn fra forskningen på personlighetsforstyrrelser og vold. Dette fordi sammenhengen mellom personlighetsforstyrrelser og trekk gjør at også disse funnene kan diskuteres i forhold til resultater i denne studien.

1.3.1 FFM og vold

Sammenhengen mellom vold og femfaktormodellen har vært undersøkt, men i begrenset utstrekning. Innenfor denne forskningen har det blitt undersøkt om menn som bruker vold skiller seg ut på personlighetstrekk sammenlignet med ikke-voldelige menn, men også hvordan menn som bruker vold skiller seg fra hverandre. Denne studien benytter seg av begge disse tilnærmingene. Studier på forholdet mellom FFM har omhandlet identifikasjon av hvilke trekk som er assosiert med vold, om disse kan predikere vold, samt hvordan personlighetstrekk interagerer med andre faktorer og spiller inn på hvordan vold utøves.

Trekkene i femfaktormodellen har vist seg å predikere antisosial aktivitet, vold og aggresjon (Egan, 2009). Det er også funnet spesifikke trekk i FFM som ofte er forbundet med utøvelsen av vold. Dette gjelder spesielt for agreeableness (A), og også til en viss grad neuroticism (N) (Skeem, Tiemann, Miller, Mulvey & Monahan, 2005). Jeg vil derfor si litt om hva slike scorere kan innebære for hvordan en person forholder seg til andre samt hvordan de tenkes å påvirke voldsutøvelse.

Å score i den øvre del av skalaen neuroticism (N) innebærer større grad av negativ emosjonalitet. Lasse adjektiver forbundet med høy N inkluderer blant annet anspenhet, ustabil temperament, å være humørsyk, å bekymre seg mye, samt å være angstfyllt (John, 1990). Av personlighetsdimensjonene har neuroticism vist seg å være den sterkeste og bredeste prediktor for psykopatologi (Watson, Gamez & Simms, 2005). Dette er i samsvar med at høye nivåer av N har vist seg å være signifikant relatert til alle DSM-lidelser, da særlig de som har en stor komponent av subjektivt stress, for eksempel depresjon og generalisert angstlidelse (Watson et al. 2005).

Det å ha høyere scorere på N er også forbundet med lavere grad av tilfredshet og stabilitet i ekteskap (Watson, Hubbard & Wiese 2000). I en annen studie av Robins, Caspi & Moffitt (2002) ble det funnet at høy N var assosiert med lavere kvalitet i parforhold, samt høyere nivåer av konflikt og misbruk. Høye scorere på neuroticism har videre vist seg å være en signifikant komponent av vold og aggresjon som kan tilskrives til defensive og emosjonelle reaksjoner (Egan, 2009). Samlet har N vært linket til negative utfall i relasjoner, lavere empati, angst samt manglende regulering av negative emosjoner. Sammen kan disse faktorene bidra til at individer med høy N bruker vold (Hellmuth & McNulty, 2008). Neuroticism har også vist seg å påvirke

aspekter ved terapi (Zinbarg, Uliazek & Adler, 2008). For eksempel har man funnet at neuroticism var relatert til dårligere utfall i gruppeterapi (Zinbarg et al., 2008).

En lav score på agreeableness (A) har blant annet vært knyttet til ungdomskriminalitet og høyere forekomst av interpersonlige problemer, og kjennetegnes av en fiendtlig innstilling til andre (John et al., 2008). De høyest ladde trekkadjektivene som er assosiert med lav A er å finne feil ved andre, å være kald, uvennlig, kranglete og hardhjertet (John 1990). Agreeableness påvirker dermed interaksjon, og lave scorerer på A virker å predisponere for voldelige transaksjoner (Skeem et al. 2005). I en studie hvor Lynam (2002) forsøkte å knytte FFM opp mot psykopati var det sterkeste funnet lave scorerer på A. Dette ble knyttet til psykopatiske trekk som grandios selvfølelse, løgner, manipulasjon, anger, grunn affekt og atferdskontroll samt mangel på empati (Lynam, 2002).

Lave scorerer på agreeableness har vist seg å utfordre og predikere terapeutisk allianse og behandlingsutfall (Brown & O'Leary, 2000; Miller, 1991). Dette er ikke overraskende da personer med lave scorerer på A karakteriseres av en fiendtlig innstilling til andre. En kan anta at dette vanskeliggjør båndet til behandleren samt relasjon til andre i gruppen. Lave scorerer på A antas også å være relatert til prediksjon av utfall mediert av hvorvidt klienten gjør oppgaver i terapien (Miller, 1991). Dette kan ha relevans for behandling som er mer kognitivt orientert.

Personlighetstrekk som agreeableness og neuroticism spiller ikke inn på voldsutøvelse alene, men interagerer med situasjonelle faktorer. I en metaanalyse utført av Bettencourt, Talley, Benjamin & Valentine (2006) ble relasjonen mellom personlighetstrekk og vold undersøkt under provoserende og ikke-provoserende situasjoner. De fant at neuroticism (N) i større grad var assosiert med aggresjon i respons til provokasjon, mens lav agreeableness (A) var sterkere assosiert med tilbøyelighet til å engasjere seg i aggressiv atferd på tvers av situasjoner. Dette kan videre oversettes til at de som viser høye scorerer på N assosieres med en mer reaktiv aggresjon. Dette er forenelig med Hellmuth & McNulty (2008) som fant at menn med høy N brukte vold når de opplevde høye nivå av stress og i tillegg hadde lave problemløsningsevner. Menn som scorerer lavt på A virker å vise en mer "kaldhjertet" aggressiv atferd. Dette gir mening i forhold til at A virker å være relatert til psykopati.

1.3.2 Personlighetsforstyrrelser og vold

Generelt er det funnet personlighetspatologi hos 50% og oppover i utvalg av voldsutøvere (Gibbons et al., 2011). I en studie av Gibbons et al. (2011) bestående av både frivillige og dømte menn ble det ved hjelp av Millon Clinical Multiaxial Inventory (MCMI-III) funnet at 54 % av utvalget falt inn under kategorien personlighetsforstyrrelse. Av disse hadde 37% profiler konsistent med alvorlig personlighetspatologi. Mennene hadde også høyt nivå av komorbide lidelser på akse I, noe som indikerer at de er en vanskelig men viktig gruppe å behandle. Videre hadde 17% profiler som falt inn under forhøyede scorer som indikerte mindre alvorlige men forskjellige personlighetsforstyrrelser. Mennene som ikke fylte kravene for personlighetsforstyrrelse hadde likevel klinisk viktige personlighetsmønstre som interagerer med voldsbruk og påvirket måten behandling ble mottatt. Samlet sett viste funnene altså stor spredning i personlighetspatologi hos utøverne, som blant annet hadde profiler forenelig med antisosial, borderline og paranoid personlighetsforstyrrelse. Likevel finnes det også studier som rapporterer det motsatte. For eksempel fant White & Gondolf (2000) at det ikke var mer personlighetspatologi hos menn som utøvde vold, når disse ble sammenlignet med et psykiatrisk utvalg.

En annen innfallsvinkel til å studere vold og personlighet har vært forsøk på å dele voldelige menn inn i typologier basert på voldsutøvelse, personlighetsforstyrrelse samt respons på intervensjoner. Et eksempel på en slik typologi er Holtzworth-Munroe & Stuart (1994) som delte inn voldelige menn i tre grupper; ”family-only batterers” , ”dysphoric/borderline batterers” og ”generally violent/antisocial batterers”. Den førstnevnte typen utøver typisk vold innad i familien, bruker den minst alvorlige typen vold, og har minst sannsynlighet for å bruke psykisk og seksualisert vold. Disse mennene viser også typisk liten grad av avvik i personlighet. Den andre gruppen, borderline, bruker moderat fysisk vold, psykologisk vold og seksualisert vold. Disse mennene bruker hovedsakelig vold mot partner, men kan også vise tegn på kriminell atferd og vold utenfor familien. De har høye nivåer av psykologisk stress og emosjonelt ustabilitet, samt ofte problemer med rusmidler. Den tredje gruppen bruker moderat til alvorlig vold i nære relasjoner, inkludert psykologisk og seksuelt misbruk. De bruker også oftere vold utenfor familien og har en bakgrunn med kriminell atferd. Holtzworth-Munroe & Stuart (1994) har anslått at den første gruppen utgjør 50% av

voldelige menn, mens de to sistnevnte hver utgjør omkring 25%. Typologien har blitt empirisk bekreftet, selv om det har vist seg å være overlapp mellom de forskjellige gruppene (Holtzworth-Munroe, Meehan, Herron, Rehman & Stuart, 2003).

Gruppeterapi virker ikke å være et optimalt tilbud for voldsutøvere med antisosial personlighetsforstyrrelse. Dette fordi gruppedynamikk trues av individer med stort behov for selvhevdelse som reagerer negativt på råd og som har stort behov for å vise at de ikke trenger behandling (Johannson, 2010). Det er også antatt at menn med personlighetspatologi drar mindre nytte av behandling (Dutton, Bodnarchuk, Kropp, Hart & Oglott, 1997). Personlighetsforstyrrelser har også vist seg også å være relatert til tilbakefall etter behandling. Menn med ”borderlineprofil” fortsatte med grov vold etter fullført behandling. Mennene med ”antisosiale” og ”unnavikende” profiler hadde størst tilbakefall relatert til psykisk vold (Dutton et al 1997).

Hamberger & Hastings (1988) fant at personlighetspatologi ikke endret seg etter fullført behandling, selv om det var endringer i atferd og symptomer på depresjon og sinne. I undersøkelsen var tilbakefallsraten lav for fysisk vold, mens mennene fortsatte å bruke former for psykisk vold. Trening på å mestre volden endret ikke personligheten og mennene fortsatte med sitt manipulerende interpersonlige mønster. Dette kan igjen tyde på at menn med personlighetspatologi kan trenge en mer langvarig behandling som også fokuserer på individuelle erfaringer og utfordringer og som har fokus på utfordringer som personlighetspatologi innebærer.

En slik individualisert tilnærming har blitt undersøkt av Saunders (1996) som forsøkte å evaluere effekt av behandling relatert til ulike personlighetspatologi i en studie av 218 menn som brukte vold i nære relasjoner. Saunders fant at voldelige menns personlighetsstil og personlighetsforstyrrelse interagerer med type behandling som ble gitt. Menn med antisosiale trekk var mindre voldelige etter behandling om de mottok feministisk orientert kognitiv atferdsterapi, mens menn med avhengige trekk hadde bedre utfall i grupper med prosess-psykodynamisk behandling. Dette er et lovende funn som indikerer at fokus på aspekter ved personlighet i forskning og behandling av voldelige menn kan være nyttig. Sett i forhold til forståelsesmodellene av vold samt behandlingstilbudet i Norge kan sentrale spørsmål dermed være hvilke menn som vil dra best nytte av en kognitiv tilnærming, eller om hensyn til aspekter ved deres individuelle behov med tanke på tilknytningsmønster og personlighet skal vektlegges

i større grad. Videre blir det også et spørsmål om hvorvidt menn med slike utfordringer kan dra mest nytte av individualterapi eller i gruppebehandling.

1.4 Studiens fokus og problemstillinger

Denne studien ønsker å se nærmere på sammenhengen mellom enkelttrekk i femfaktormodellen og voldsutøvelse. Sammenhengen undersøkes på to nivåer som kan ha forskjellig teoretisk og klinisk nytteverdi.

Først sammenlignes personlighetstrekk på gjennomsnittsnivå hos menn som bruker vold med et normutvalg ikke-voldelige menn ved hjelp av t-test. Å identifisere personlighetstrekk som er relatert til vold kan si noe om generelle mekanismer som underligger voldsutøvelse. Slike undersøkelser gir også muligheten til i fremtiden å undersøke hvorvidt bestemte personlighetstrekk påvirker aspekter ved behandling.

Studiens andre siktemål er å undersøke personlighetsforskjeller innad i utvalget. Først blir det ved hjelp av t-test undersøkt om spesifikke typer voldelig atferd kan knyttes opp mot personlighetstrekk. Videre blir dette forholdet også undersøkt ved hjelp av variansanalyse som sammenligner undergrupper basert på voldelig atferd på personlighetstrekk. Slike undersøkelser kan representere en innfallsport til å få mer kunnskap om hva som underligger utøvelse av forskjellige typer vold og videre om dette er menn med forskjellige terapeutiske behov.

Et siste tema studien søker å belyse omhandler et metodisk problem innen voldsforskning: hvordan kan vold best måles? Selvrapporing av voldelig atferd er vanlig innen voldsforskning, noe som kan bidra til uriktige rapporteringer av vold. Denne studien sammenligner derfor deltakernes selvrapporterte voldelige atferd med partners, og enighet mellom disse beregnes. Økt kunnskap om målinger av voldelig atferd har nytteverdi for i fremtidige studier å kunne bruke metoder som gir mest mulig pålitelige mål på vold.

Problemstillingene i denne studien er dermed følgende:

1. Skiller ATVT-mennene seg på FFM fra en normalgruppe menn?
2. Er det samsvar mellom mannens og partners rapportering av vold?
3. Er fysisk og psykisk vold assosiert med forskjellige personlighetstrekk?
4. Er det mulig å inndele utvalget i undergrupper basert på hvilken type vold de bruker og videre undersøke personlighetsforskjeller mellom menn i disse undergruppene?

2 METODE

Datamaterialet som ble benyttet og analysert i denne oppgaven (BFI-44 og VAS) ble innsamlet som en del av ATVT-studien. ATVT er en longitudinell prosess- og utfallstudie av terapi med mannlige voldsutøvere utført av Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) i samarbeid med terapeuter fra Alternativ til vold (ATV). Denne studien er ennå ikke publisert, og oppgavens data er basert på deler av ATVT-studiens innledende inntaksintervju av deltakerne. I perioden hvor rekruttering til ATVT-studien foregikk (2010-2011) ble alle menn som ble henvist eller selv henvendte seg til ATV innkalt til et inntaksintervju som en del av inntaksprosessen. Denne kartleggingen var planlagt og laget for forskningsformål, og var således ikke en vanlig del av inntaket til behandling på ATV selv om informasjonen fra intervjuet ble brukt til å vurdere hvilket behandlingstilbud mannen skulle få. ATVT-prosjektets design er godkjent av REK (Regional komite for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk).

2.1 Prosedyre

Inntaksintervjuet begynte med en introduksjonsdel hvor deltakerne ble introdusert for intervjueren, informert om taushetsplikt og unntak fra denne og fikk informasjon om grunnlaget for intervjuet (informasjon til inntaksmøtet, informasjon om hva klienten ønsker av behandlingen på ATV, hjelp til å finne et best mulig behandlingstilbud for klienten). Intervjuene ble gjennomført av erfarne terapeuter med klinisk erfaring tilknyttet ATV engasjert som forskere. De fant sted i lokalene til ATV. Deltakerne ble intervjuet om og fylte ut skjemaer som kartla psykiske problemer, rus, traumer, vold og personlighet. Etter dette innledende intervjuet fikk mennene tilbud om enten individuell terapi eller gruppeterapi.

Innledningsvis gjennomgikk intervjueren kartleggingsintervjuet, som bestod av spørsmål om deltakerens nettverk, forhistorie og nåværende kontakt med politi og helsevesen, samt eventuelle diagnoser. Deretter ble deltakerne i forkant av utfyllingen av VAS informert om at de ville få spørsmål om voldelige handlinger, derunder også noen som de kanskje selv ikke definerte som vold. Det ble gitt informasjon om hva som mentes med en typisk måned (gjennomsnittlig måned det siste året før mannen tok kontakt med ATV), samt hva som mentes med siste måned (fra den tiden han tok kontakt med ATV og til nå). Deltakeren fylte så ut skjemaet selv.

Hvis deltakeren etter den innledende delen av intervjuet samtykket til å delta i ATVT-studien ble de også spurt om deres partnere kunne bli kontaktet. Dette er en vanlig del av behandlingstilbudet på ATV. I tilfeller hvor mannen hadde partner og samtykket til at forskerne kunne ta kontakt, fylte også partneren ut VAS. Avslutningsvis fylte deltakerne BFI-44. De fikk her beskjed om å fylle ut skjemaet ut i fra hvordan de oppfattet seg selv til vanlig på en Likert-skala fra 1-5.

2.2 Deltakere

Utvalget bestod av til sammen 193 menn som selv søkte hjelp for eller ble henvist (via barnevern, fastlege) til ATV for sitt voldsproblem i nære relasjoner. Deres snittalder var 35,8 år, med et aldersspenn fra 18 til 72 år ($SD=9,9$). På spørsmål om etnisitet oppga 164 (85%) av deltakerne å være etnisk norske, 8 (4%) hadde opprinnelse fra Vest-Europa, USA eller Australia, mens 20 (10%) hadde en annen etnisk tilhørighet. Deltakerne oppgav også sivilstatus. Her var 55 (29%) gift, 92 (48%) samboende, og 45 (23%) var enslige eller skilte. Under beskjeftigelse oppga 135 (70,3%) å være i jobb eller under utdanning, mens de resterende 56 (29%) mottok sosial støtte, var innlagte eller i fengsel. En stor andel, 157 menn, (82%) hadde tidligere vært i kontakt med ulike former for psykisk helsevern. I forhold til tidligere registrert voldsutøvelse oppga 100 (52%) å tidligere ha vært i kontakt med politiet på

grunn av vold, 82 (43%) var anmeldt for vold, og 48 stykker (25%) var tidligere straffet for vold.

Da BFI-44 ble gitt først etter at mennene hadde samtykket til å være med i studien var det 177 stykker (92%) som fylte ut BFI-44 og som er inkludert i de analysene av personlighet og vold som følger. Av disse mennene hadde 119 (67%) partner og samtykket til at denne kunne kontaktes, 91 (76%) partnere valgte å delta i studien.

2.2.1 Eksklusjons- og inklusjonskriterier

Inklusjonskriteriet for å delta i studien var at mennene måtte ha et voldsproblem som de ønsket å motta behandling for. Bakgrunnen for dette romslige kriteriet var et ønske om å ha et mest mulig representativt utvalg menn som utøvde vold i nære relasjoner.

Eksklusjonskriteriet for å være med i studien var at mennene til tross for et voldsproblem ikke ville kunne dra nytte av behandlingstilbudet på ATV. Disse ble delt opp i tre kategorier: 1) Klienter med alvorlige psykiske problemer som vanskeliggjør oppmøte og deltakelse i terapi. Dette kunne for eksempel dreie seg om omfattende rusmisbruk eller personer med psykoser, 2) Klienter som hadde en livssituasjon der sosiale kontrolltiltak ble vurdert som viktigere enn terapi, 3) Klienter med språkvansker som vanskeliggjorde utfylling av selvrapporteringskjema eller som gjorde at terapien måtte foregå med tolk. Tretten personer valgte selv å takke nei til studien. I forhold til eksklusjon av de tre nevnte gruppene ville de de to førstnevnte gruppene normalt likevel ikke kunne deltatt i ATVs behandlingstilbud. Tre personer ble ekskludert fra studien fra de to gruppene, og henvist videre. Gruppe 3 utgjør til vanlig en tredjedel av ATVs klienter, og ville ellers ha fått et tilbud, men ble utelukket studien av metodiske hensyn. Dette omhandler metodiske problemer som at selvrapportering i form av å fylle ut spørreskjema ville blitt vanskelig samt at det ville vært vanskelig å sammenligne behandling med og uten tolk. Som følge av dette ble to personer ikke med i utvalget.

2.3 Instrumenter og intervjudata

De to hovedinstrumentene i studien er VAS og BFI-44. Denne seksjonen vil beskrive disse instrumentene mer inngående, sammen med relevante data fra kartleggingsintervjuet.

2.3.1 Kartlegging av deltakerne

Kartleggingsguiden er et semi-strukturert intervju utformet for ATVT-studien. Det ble gjennomført av intervjueren som første del av intervjuet. Guiden inneholdt spørsmål om deltakernes sivilstatus, barn, etnisitet, utdanning og beskjeftigelse. Også annet nettverk deltakeren hadde ble kartlagt. Kartleggingen omfattet også spørsmål om kontakt med behandlingsapparatet samt bruk av medisiner. Avslutningsvis ble det spurt om deltakerens tidligere voldshistorie og kontakt med politi både på nåværende og tidligere tidspunkt. Deltakerne krysset av for om de hadde vært i kontakt med politiet på grunn av vold, om de hadde blitt anmeldt for vold, om de hadde blitt straffet for vold. I analysene ble det inkludert data som omhandlet krisesenter og besøksforbud. På spørsmål om hvorvidt partner hadde vært i kontakt med krisesenter svarte 25 deltakere (12%) ja på dette. Om lag en femtedel av mennene hadde hatt besøksforbud. En liten andel, 11 stykker (6%) rapporterte å ha besøksforbud nå, mens 26 (14%), rapporterte å ha hatt det tidligere. Disse tre variablene ble scoret til positiv eller negativ respons ut fra om deltakeren svarte ja eller nei.

2.3.2 Operasjonalisering av voldsatferd: VAS.

VAS er et selvutfyllingsskjema som måler bruk av vold, alkohol og stoff. Det ble designet spesielt for ATVT-studien med utgangspunkt i et inntaksintervju fra ATV. VAS består av totalt 16 deler med tilhørende spørsmål. Av disse består 4 deler av spørsmål med beskrivelser av forskjellige typer voldsatferd mot partner, mens de resterende 12 omhandler vold mot barn eller andre mennesker, samt skader hos andre som følge av volden. (De gjenværende kategoriene måler stoff og alkohol, men beskrives ikke her da de ikke er relevante for oppgaven). Deltakeren skal fylle ut hvor ofte de har brukt voldsformen i løpet av "siste måned" og en "typisk måned".

De ulike formene for vold (grov fysisk, mildere fysisk, materiell, psykisk og seksuell vold) blir i VAS konkretisert for å tydeliggjøre for deltakeren hva som mentes med de forskjellige typene vold. I denne oppgaven er kun data om vold mot partner brukt, dette fordi partnervold er den mest utbredte formen for vold, og fordi det muliggjør sammenligninger med partners svar. Seksualisert vold ble utelatt fordi dette er den minst rapporterte typen vold. Materiell vold ble utelatt fordi jeg ønsket å undersøke de voldsformene som forekom oftest i dette materialet, psykisk og fysisk vold.

I skjemaet som mennene fylte ut ble de to formene for fysisk vold kalt 'Fysiske handlinger mot partner'. Eksempler på grov fysisk vold var beskrivelser av slag mot kropp/hode, å sparke, ta kvelertak, gitt juling (flere slag eller spark), slå med gjenstand, truet med eller brukt våpen (kniv, skytevåpen og lignende). Eksempler på mildere fysisk vold var å ha ristet, gitt ørefik, dyttet, lugget, vridd armen, holdt fast, og lagt i bakken. Psykisk vold ble i spørreskjemaet kalt 'Kjefitet på/skjelt ut partner'. Konkretisering av psykisk vold omfattet å ha truet med fysisk vold, brukt trusler for å få igjennom vilje, bestemt hva partner kan eller ikke kan gjøre, forhørt partner om hva hun har gjort/vært sammen med, truet med å ta eget eller partners liv, truet med å forlate, truet med vold mot barn, kalt partner stygge ting, gjort narr av eller ydmyket henne. Deltakeren anga hvor mange ganger de hadde brukt de forskjellige typene vold mot de forskjellige gruppene i løpet av den siste måneden og i løpet av en typisk måned det siste året.

Tilsvarende VAS ble videre gitt til deltakernes partnere som fylte ut hvor ofte de hadde blitt utsatt for forskjellige typer vold fra partneren en typisk måned siste år, samt den siste måneden. Variablene grov vold, mild vold og psykisk vold typisk og sist måned fra VAS og VAS partner ble dikotomisert til hvorvidt deltakeren eller partner hadde rapportert minst en positiv score eller ikke.

2.3.3 Operasjonalisering av personlighet: BFI-44

En norsk oversettelse av BFI-44 (John, Donahue & Kentle 1991; Benet-Martinez & John 1998) ble brukt for å måle trekkene fra femfaktormodellen. BFI-44 er et selvutfyllingsskjema med 44 korte utsagn basert på trekkadjektiver kjent som prototypiske markører for FFM. BFI-44 inneholder ikke enkeltadjektiver siden disse typisk besvares mindre konsistent sammenlignet med når de følges av definisjoner og

utvidelser (John, & Srivastava 1999, s. 22). De er likevel kortere og lettere å forstå sammenlignet med NEO-FFI elementene (Benet-Martinez & John, 1998). Skjemaet tar rundt fem minutter å fylle ut og passer godt inn i en kartlegging sammenlignet med andre populære mål på personlighet som er mer omfattende og tar lengre tid å gjennomføre.

Openness to Experience (O) måles i BFI-44 av 10 utsagn, hvor utsagnet med høyest faktorladning er "Setter pris på kunstneriske og estetiske opplevelser" (John & Srivastava 1999). Conscientiousness (C) består av 9 utsagn. Innenfor disse er utsagnet med høyest faktorladning "Gjør en grundig jobb". Extraversion (E) består i instrumentet av 8 utsagn, for eksempel "Er utadvendt og sosial". Agreeableness (A) utgjør 9 utsagn, hvor "Jeg er hensynsfull og vennlig ovenfor nesten alle" innehar høyest faktorladning. Den siste, Neuroticism (N) består av 8 elementer, der ett av dem er "Bekymrer meg mye". I en faktoranalyse av materialet ble utsagnene med høyest faktorladning like i den norske versjonen, foruten (O) hvor utsagnet med høyest faktorladning ble "Liker å tenke, reflektere og leke med ideer. Deltakerne vurderte hvor godt de forskjellige påstandene passet for hvordan de vanligvis er ved hjelp av en Likert-skala mellom 1 (sterkt uenig) og 5 (sterkt enig). Svarene fra BFI-44 bestod dermed av scorerer fra 1-5. Scorerer på faktornivå ble regnet som snittet av de uvektede scorene på elementene som tilhørte hver av de fem faktorene.

Reliabilitet.

BFI-44 har en gjennomsnittlig Chronbachs alpha på .83, og i amerikanske og kanadiske utvalg varierer Chronbachs Alpha typisk fra .75 til .90 for BFI-44 skalaene. Tre måneders test-restest reliabilitet er rapportert til gjennomsnittlig .85. (John, & Srivastava 1999). I en reliabilitetsanalyse av faktorene i denne oppgaven ble reliabilitet for faktorene utregnet til verdier mellom .72-.83. Dette anses å være tilfredsstillende.

Validitet.

I en studie hvor de mest vanlige målene på FFM ble sammenlignet (BFI-44, TDA, NEO-FFI) ble det funnet at FFM er uavhengige dimensjoner som kan bli målt med konvergent og divergent validitet. På tvers av alle faktorene var gjennomsnittlig konvergent validitet for instrumentene .75. (John, & Srivastava 1999). En

konfirmatorisk faktoranalyse ble også utført som en mer formell test på validitet, her fikk BFI-44 en gjennomsnittlig standardisert validitetskoeffisient på .92. (John, & Srivastava 1999). Dette var den høyest oppnådde verdien på tvers av instrumentene, og betyr at BFI-44 av alle instrumentene i størst grad av fanger kjernekaraktistikkene i FFM. BFI-44 har også vist seg å predikere peer rangeringer (John, & Srivastava 1999).

Da disse analysene ble gjennomført på den amerikanske oversettelsen, ble det også på datamaterialet i denne oppgaven gjennomført PCA (Principal components analysis). Denne analysen viste 13 faktorer med egenverdi over 1, og som sammen forklarte 66% av variansen. Ved undersøkelse av scree-plot kunne en se et klart fall etter den femte komponenten. Ved en femkomponentsløsning ble 43% av variansen forklart. I denne modellen ladet 39 av de 44 elementene kun til sine respektive faktorer med verdier over .30, noe som viser en klar struktur på de fem faktorene og deres tilhørende elementer i samsvar med BFI-44. I alt viste dette en vesentlig overensstemmelse med den opprinnelige faktorstrukturen, og jeg valgte derfor å forholde meg til den tradisjonelle scoringsnøkkelen.

2.4 Design

De første analysene som ble gjennomført tok utgangspunkt i deltakernes selvrapportering på personlighetsmålet BFI-44 sammenlignet med en normgruppe menn. Her var siktemålet å undersøke om ATVT-utvalget skilte seg signifikant på FFM fra normutvalget. Det ble deretter gjennomført analyser for å undersøke enighet mellom deltakeren og partner på hvorvidt de forskjellige typene vold hadde forekommet. Dette ble gjort ved å dikotomisere voldsvariablene til ja/nei og deretter beregne enighet mellom partene.

Deretter ble det undersøkt hvorvidt det var noen forskjeller i personlighetstrekk innad i utvalget. Deltakerne som rapporterte å bruke de forskjellige typene vold (mild fysisk vold, grov fysisk vold og psykisk vold) ble sammenlignet med de som ikke brukte denne typen vold. For å få en høyest mulig N tok jeg utgangspunkt i samtlige menn i

utvalget som hadde svart på spørsmålet om forekomst av vold en typisk måned (N=177). Dernest korrigerer jeg for partnerdata der jeg hadde dette. I den påfølgende analysen ble de deltakerne som enten selv eller hvor deres partner hadde rapportert forekomst av psykisk eller fysisk vold en ”typisk måned” sammenlignet med de som ikke rapporterte disse typene vold. For å ytterligere sikre validitet i studien ble voldsvariablene utvidet til å også inkludere data fra kartleggingsguiden. Hvis deltakeren rapporterte en positiv score på besøksforbud eller krisesenter ble de plassert i gruppen grov vold selv uavhengig av om de selv eller partner ikke hadde rapportert dette. Også positiv score på ”sist måned” ble inkludert i voldsvariablene.

Den siste analysen søkte å ytterligere differensiere deltakerne basert på vold ved å dele dem inn i fire gjensidig ekskluderende grupper; en der det ikke ble rapportert vold, en med kun grov fysisk vold, en med kun psykisk vold, samt en med både fysisk og psykisk vold. Gruppene ble deretter sammenlignet med hverandre på BFI-44. I denne analysen ble mild vold utelatt, og jeg valgte å fokusere på grov vold og psykisk vold da disse henholdsvis var den mest alvorlige og den vanligste typen. Analysen ble gjennomført både med svarene fra alle mennene, partnere samt de andre markørene. De som rapporterte å ikke ha en partner ble utelatt fra gruppesammenligningen da de ellers ville ha havnet i gruppen som ikke rapporterte vold.

2.5 Statistiske analyser

The Statistical Package for Social Sciences (SPSS) for MAC versjon 19.0 ble brukt for å registrere og analysere alle data.

Innledningsvis ble det utført deskriptive analyser for å undersøke variablenes gjennomsnitt og spredning. For å sammenligne utvalgets scorer på BFI-44 med et normmateriale ble *t*-verdi regnet ut. Videre ble enighet om voldsatferd mellom partene kalkulert ved hjelp av kappascorer. En *t*-test for uavhengige utvalg ble deretter gjennomført for å sammenligne personlighetsscorer for deltakere som rapporterte forskjellige typer vold med de som ikke gjorde det. Til slutt ble

variensanalyse (enveis ANOVA) brukt for å sammenligne gruppene. Signifikansnivå ble satt til minimum $p < 0.05$.

3 RESULTATER

Resultatene gav støtte til hypotesen om at menn som bruker vold skiller seg fra et normutvalg, og at de i noen grad underrapporterte sin voldsatferd. Videre var det få, men signifikante assosiasjoner mellom spesifikke personlighetstrekk og spesifikke typer vold.

3.1 Deskriptiv Statistikk

VAS.

Tabellene fremstiller mennenes selvrapportering av vold en ”typisk måned” og ”sist måned” vist i antall positive scorer samt prosentvis andel.

Tabell 1. Forekomst av vold en typisk måned for hele utvalget (N=193)

Variabel	Antall	Prosent
Psykisk vold	139	72%
Grov vold	60	31%
Mild vold	98	51%

Psykisk vold var den hyppigst rapporterte formen for vold, der nesten tre fjerdedeler rapporterte å ha brukt dette en typisk måned. Mild vold ble utøvd av cirka halvparten, mens omtrent en tredjedel oppga å ha utøvd grov vold en typisk måned.

Tabell 2. Forekomst av vold sist måned for hele utvalget (N=193)

Variabel	Antall	Prosent
Psykisk vold	105	55%
Grov vold	21	11%
Mild vold	40	21%

Forekomst av vold sist måned før deltakeren begynte i behandling.

3.2 Utvalgets personlighetsscorer sammenlignet med et normutvalg

Ett av spørsmålene som ble undersøkt var om mennene i studien skilte seg på personlighetsmålet sammenlignet med et normutvalg menn. Normdata brukt i denne analysen var normert etter kjønn og kom fra Ystrøm, Røysamb, & Czajkowski (personal communication, 2011). Normene er basert på et norsk, ikke-klinisk utvalg i alderen 17-58 år.

For å finne ut hvorvidt det eksisterte en signifikant forskjell mellom gruppene ble det benyttet en *t*-test som sammenlignet populasjonssnittene. Tabellen viser differanse mellom scorene samt *t*-verdi.

Tabell 3. Sammenligning BFI-44 av utvalget og normdata

Variabel	Norm N=405		Utvalg N=177		Differanse	<i>t</i> (580)
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Openness (O)	3,25	.36	3,53	.63	0,28	6,7**
Conscientiousness (C)	3,59	.56	3,59	.61	0	0
Extroversion (E)	3,40	.64	3,34	.72	-0,06	1
Agreeableness (A)	3,92	.49	3,52	.61	0,4	8,4**
Neuroticism (N)	2,32	.64	2,96	.84	0,64	10**

**p>.001.

Mennene i utvalget skilte seg signifikant fra normutvalget på tre av de fem trekkene ($p < 0,0001$), $df = 580$. Det første var Openness, (O), med 95% CI (0,20-0,36). Denne scoren betyr av mennene som bruker vold scorer signifikant høyere på O sammenlignet med normutvalget. Videre skilte agreeableness (A) seg signifikant ut ved at mennene som brukte vold scoret lavere, 95% CI (-0,40- -.30). Til sist ble det funnet at voldsutøverne scoret signifikant høyere på neuroticism, 95% CI (0,51-0,76), sammenlignet med normutvalget. Det var ingen signifikant forskjell mellom utvalgene på de to siste trekkene, conscientiousness (C) og ekstraversjon (E).

3.3 Forskjeller i rapportering av vold

Eventuelle forskjeller i voldsrapportering mellom mann og partner ble også undersøkt ved å sammenligne de begge to hadde rapportert om vold. I denne analysen var utvalget redusert i og med at kun 91 partnere deltok i studien. Tabellen viser rapportert vold en typisk måned fra henholdsvis deltaker og partner.

Tabell 4. Samsvar mellom partene i forekomst av psykisk vold (N=91)

		Psykisk vold (%)	
		Nei	Ja
Menn	Kvinner		
	Nei	4,5	16,9
Kvinner	Ja	3,4	75,3
	Enighet		79,8
		<i>k</i>	.21*

N=91. * $p > .005$.

Total enighet var 79,8 %, og kvinnene rapporterte høyere forekomst av psykisk vold enn mennene. Dette reflekteres i kappascoren, *k* (Cohen, 1960). En kappa på 0 indikerer perfekt uenighet, mens en score på 1 indikerer perfekt enighet. En kappa på .21 regnes som lav/rimelig.

Tabell 5. Samsvar mellom partene i forekomst av grov vold (N=91)

		Grov vold (%)	
		Nei	Ja
Menn	Kvinner		
	Nei	44,9	20,2
Kvinner	Ja	12,4	22,5
	Enighet		67,4
		<i>k</i>	.30*

N=91. * $p > .005$.

Enighet om grov vold var totalt 67,4%, med kappa på .30 som regnes som rimelig. Grov vold er den mest underrapporterte formen for vold, hvor 20,2 % av kvinnene rapporterte å ha blitt utsatt for grov vold, og hvor mannen ikke rapporterte dette.

Tabell 6. Samsvar mellom partene i forekomst av mild vold (N=91)

		Mild vold (%)	
		Nei	Ja
Menn	Kvinner		
	Nei	33,3	16,1
Ja	Nei	8	42,5
	Ja		
Enighet		75,8	
<i>k</i>		.52**	

N=91. **p>.001.

Ut fra tabellen var total enighet om forekomst av mild vold 75,8%, og med kappascore på .52. Dette regnes som moderat enighet.

3.4 Sammenheng mellom personlighet og vold innad i utvalget

Et neste spørsmål var hvorvidt det kunne identifiseres sammenfall mellom utøvelse av forskjellige typer vold og spesifikke personlighetstrekk. For å undersøke dette ble det utført en analyse som sammenlignet personlighetstrekkene til deltakere i utvalget som hadde brukt psykisk og fysisk vold med deltakere som hevdet å ikke ha brukt denne typen vold. For deltakerne hvor partner hadde deltatt ble også partnerdata tatt med, ved at deltakeren fikk en positiv score hvis partner oppgav en voldelig handling, selv om mannen selv ikke rapporterte vold. Disse korrigerende opplysningene var kun tilgjengelige for 91 stykker. For å undersøke personlighetsforskjellene mellom de forskjellige voldsformene ble det gjennomført *t*-tester som sammenlignet personlighetstrekk mellom gruppene. Gruppene med vold var ikke gjensidig ekskluderende.

3.4.1 Psykisk Vold

Deltakerne ble delt inn i to grupper, en hvor deltakerne hadde brukt psykisk vold (N=130), og en hvor de rapporterte å ikke ha brukt det (N=46). Det ble gjennomført en *t*-test på om disse gruppene skilte seg fra hverandre på personlighetstrekk. Gruppene hadde likeverdig varians. Resultatet av *t*-testen viste at gruppen som utøvde psykisk vold signifikant skilte seg ut på personlighetstrekket agreeableness (A), ($t=2,13$, $p=.034$). Dette innebærer at de scoret lavere på A sammenlignet med personer i utvalget som ikke brukte psykisk vold.

3.4.2 Grov vold

Videre ble det ikke funnet signifikante forskjeller mellom de som utøvde grov fysisk vold (N=58) sammenlignet med de som ikke gjorde det (N=118).

3.4.3 Mild Vold

Det ble heller ikke funnet signifikante forskjeller for gruppen som brukte mild vold (N= 89) sammenlignet med de som ikke rapporterte mild vold (N=86).

Oppsummert viste analysen altså at de som utøvde psykisk vold scoret lavere på agreeableness.

3.4.4 Etteranalyser

For å ytterligere begrense potensiell underrapportering ble gruppen med grov vold utvidet til å også inkludere deltakere med positive scorere på besøksforbud, partner på krisesenter samt positiv score på grov vold sist måned. Gruppene psykisk vold og mild vold ble utvidet med om deltakeren eller partner rapporterte vold "sist" måned. Utvidelsen med tilleggsvariabler førte til at gruppene økte, særlig grov vold som økte med 27 personer. Mild vold økte med 3 stykker, og psykisk vold økte med 4 personer.

Det ble så utført den samme analysen for disse utvidede gruppene som for de opprinnelige gruppene. Resultatene var i stor grad de samme som den innledende analysen, og tallene blir derfor ikke gjengitt her. Gruppen som brukte psykisk vold var den eneste som signifikant skilte seg ut ved at de scoret lavere på agreeableness sammenlignet med de som ikke oppgav å bruke psykisk vold.

3.5 Gruppesammenligning

Etter dette ønsket jeg å ytterligere differensiere gruppene for å undersøke eventuelle forskjeller i personlighetstrekk. Da de forrige analysene muliggjorde at en deltaker i teorien kunne havne innenfor både gruppen med psykisk vold og fysisk vold ble det forsøkt å dele deltakerne inn i fire ”rene” grupper. Disse gruppene ble konstruert ut fra alle menn i studien, samt fra partnerdata og de utvidede markørene for voldsbruk. Menn som for tiden ikke var i et forhold ble ekskludert på grunn av risiko for å feilaktig havne i gruppe 1 som bestod av menn som ikke rapporterte verken psykisk eller fysisk vold.

3.5.1 Gruppeinndeling vold

Tabell 7. Grupper N=186

	Antall menn	Prosent
1. Ingen Vold	16*	8,6%
2. Kun grov fysisk vold	11	5,9%
3. Kun psykisk vold	61	32,8%
4. Både grov og psykisk	98	52,7%

*Deltakere som ikke oppga å være i et parforhold, 7 stykker, ble ekskludert fra gruppen som opprinnelig var på 23 personer)

3.5.2 Forskjeller i personlighetstrekk innad i gruppene

Det ble deretter utført en enveis ANOVA for å analysere om det eksisterte personlighetsforskjeller i disse gruppene.

Tabell 8. Forskjeller i personlighetstrekk mellom gruppene

Personlighet	Ingen		Grov		Psykisk		Begge		F	P
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD		
Openness	3.65	.48	3.45	.45	3.61	.71	3.47	.61	.799	.496
Conscientiousness	3.84	.69	3.95	.57	3.64	.51	3.53	.63	2.143	.097
Extraversion	3.37	.66	3.38	.58	3.41	.85	3.26	.66	.551	.684
Agreeableness	3.68	.57	4.29	.38	3.48	.61	3.47	.59	5.801	.001**
Neuroticism	2.70	.77	2.27	.75	3.07	.75	2.97	.88	2.774	.043*

Note: DF=3,166.

Analysen (enveis ANOVA) viste signifikante resultater mellom gruppene på personlighetstrekkene agreeableness (A) og neuroticism (N). Det ble derfor utført en multipl sammenligning mellom gruppene (Tukey HSD). Dette ga tre funn. Det første var at det var en signifikant forskjell mellom gruppe 3 og gruppe 2 ($p=.001$). Dette innebærer at de som brukte psykisk vold scoret lavere på A sammenlignet med de som brukte grov vold. Det ble også funnet en forskjell mellom gruppe 4 og gruppe 2 ($p=.001$). De som brukte begge typer vold scoret lavere på A sammenlignet med de som bruker grov vold. Følgelig hadde de med grov vold trekk av mer agreeableness enn de som utøvde psykisk vold eller begge typer vold. En siste signifikant forskjell var på trekket neuroticism mellom gruppe 3 og gruppe 2 ($p=.038$). De som kun brukte psykisk vold scoret høyere på neuroticism sammenlignet med de som kun brukte grov vold. Resten av analysene fra gruppesammenligningen var ikke signifikante.

4 DISKUSJON

Først gis et kort sammendrag av studiens resultater i forhold til forventninger og spørsmål som ble stilt i innledningen. Deretter vil jeg adressere både studiens styrker samt dens metodiske svakheter. Dette fordi disse utfordringene med fordel bør has i minne i forkant av fortolkningen av funn. Videre gis det en grundigere gjennomgang av funnene i lys av andre studier. Avslutningsvis vil jeg reflektere rundt studiens følger for praksis og fremtidig forskning.

4.1 Hovedfunn

En første problemstilling var om menn som utøvde vold hadde en personlighetsprofil som skilte seg fra andre menn. Ut fra andre studier på dette hadde jeg en forventning om at mennene i ATVT-utvalget ville skille seg ut på noen av personlighetstrekkene i FFM sammenlignet med normutvalget. Sammenligningen med normgruppen viste at mennene som utøvde vold skilte seg signifikant ut på tre personlighetstrekk. De hadde som gruppe høyere scorer på neuroticism (N) og openness (O), samt lavere scorer på agreeableness (A).

Den andre problemstillingen omhandlet hvorvidt voldelige handlinger ble underrapportert. En gjennomgang av voldsrapportering fra mennene sammenlignet med partners indikerte at vold ble underrapportert. Dette peker på utfordringer når selvrappotering av voldsatferd ligger til grunn som mål på vold. Uenighet mellom partene var størst for grov fysisk vold, men også psykisk og mild vold ble rapportert mindre frekvent av mennene enn partner.

Problemstilling nummer tre dreide seg om forskjellige typer voldsutøvelse hadde sammenheng med enkelttrekk. Kategoriene i VAS (psykisk, fysisk grov og fysisk mild vold) ble brukt som grunnlag for inndelingen. Når de tre gruppene ble forsøkt koblet opp mot personlighet viste det seg at menn som utøvde psykisk vold scoret lavere på agreeableness sammenlignet med de som ikke brukte psykisk vold.

Videre ble det gjennomført analyser med sikte på å finne undergrupper voldsutøvere. Her ble gruppene små da de fleste deltakerne brukte flere typer vold. Noen menn rapporterte kun psykisk eller grov vold, og en gruppe rapporterte å bruke lite/ingen vold. Studiens fjerde problemstilling omhandlet personlighetsforskjeller mellom disse gruppene, og det ble innad i utvalget funnet slike forskjeller. Dette gjaldt spesielt i forhold til psykisk vold. De som utøvde psykisk vold hadde sammenlignet med de som utøvde grov vold lavere score på agreeableness og høyere scorer på neuroticism. Videre hadde de som brukte både psykisk og grov vold høyere scorer på agreeableness sammenlignet med de som kun brukte grov vold.

Samlet sett skiller menn som bruker vold seg fra andre menn ved at de har lavere nivå agreeableness og høyere nivåer av openness og neuroticism. Videre underrapporteres vold i ulik grad. Til sist virker agreeableness og neuroticism ytterligere å spille inn på voldsutøvelse ved at personer med lav A og høy N utøver psykisk vold.

4.2 Studiens styrker og svakheter

ATVT-studiens utvalgsstørrelse og omfang er en styrke. Deltakerne fylte ut en rekke instrumenter som sammen gir et utfyllende bilde av aspekter ved deres personlighet, voldsutøvelse og historie. Det at studien også inkluderer partnerdata er videre en fordel da dette gir muligheter for mer utfyllende data på voldelig atferd og øker begrepsvaliditet. I tillegg inkluderer den data på psykisk vold, noe som i stor grad mangler i forskningslitteraturen hvor det finnes mest empiri på fysisk vold.

På tross av utvalgsstørrelsens omfang kunne man med et større utvalg mulig ha funnet større forskjeller i personlighet innad i og mellom gruppene. Når hele utvalget sammenlignes med et normutvalg peker funnene i denne retningen, men når utvalget ble mindre ble det funnet små eller ingen utslag. Det er vanskelig å finne forskjeller innenfor et utvalg som allerede er såpass selektert. Det ville derfor vært interessant med analyser basert på større underutvalg.

4.2.1 Evaluering av VAS

Det byr på flere metodiske utfordringer å operasjonalisere og måle vold. En første innvending omhandler selve definisjonen av en voldelig handling. Har for eksempel en som utøver vold like definisjoner av hva vold er sammenlignet med en som er utsatt for vold eller som ATVs voldsbehandling? Denne utfordringen er til en viss grad imøtekommet i VAS da kategoriene ikke kalles vold, men heller er utformet beskrivende (fysiske handlinger, kjeftet).

4.2.2 Trusler mot validitet

En annen utfordring omhandler selve registreringen og målingen av voldsatferd, og her kan flere momenter forstyrre validitet og føre til unøyaktig rapportering. Et vanlig kjennetegn ved et voldsproblem er utøverens manglende evne til å se sin egen atferd som problem. Dette vil bli adressert nærmere under mulige forklaringer på underrapportering.

Et siste problem som kan bidra til forskjeller i rapporteringen av vold er utfordringer i forbindelse knyttet til retrospektiv selvrappotering. "Bias" og begrensninger ved menneskelig bedømmelse og hukommelse er veldokumentert (for eksempel Nisbett & Ross, 1980; Schacter, Chiao & Mitchell 2003), og påvirker rapportering av hukommelse og informasjonsprosessering (Montgomery & Duck, 1991). VAS kan slik sett tenkes å være et mål på hvor godt respondentene husker heller enn et mål på deres reelle voldsatferd. Her kan det også være forskjeller mellom rapporteringen av de forskjellige typene vold. I forhold til rapportering innenfor kategorien "siste måned" kan denne være påvirket av at deltakerne allerede visste at de skulle motta behandling for sitt voldsproblem og dermed brukte mindre vold enn vanlig. Dette med utgangspunkt i at det ofte er slik at problemer avtar når en har søkt hjelp. En siste innvending er at et eventuelt rusmisbruk i form av alkohol eller narkotika i utvalget kan ha bidratt til problemer med å huske tilbake og dermed påvirket nøyaktigheten av utfyllingen. Grep som ble tatt for å motvirke de omtalte utfordringene var presise instruksjoner fra intervjuer og at deltaker selv fylte ut VAS.

4.2.3 Evaluering av BFI-44

Styrken med BFI-44 er at den tar kort tid å gjennomføre, og at den innehar gode psykometriske egenskaper sammenlignet med andre instrumenter som måler FFM (John & Srivastava 1999).

Sosial ønskverdighet kan ha bidratt til at deltakerne rapporterte sine svar for å fremstå på en mer fordelaktig måte. En fordel med BFI-44 er at den består av fraser som knyttes til atferd heller enn kun adjektiver. Dette gir deltakeren mindre rom for å fortolke, og minker sjansen for å rapportere et ønskverdig svar (John & Srivastava, 1999). BFI-44 innehar imidlertid ikke egne skalaer som måler sosial ønskverdighet eller andre faktorer som kan true validitet. Følgelig er det vanskelig å si noe sikkert om hvordan slike fenomener kan ha påvirket utfyllelsen av BFI-44.

En annen faktor som må tas i betraktning er at deltakerne fylte ut BFI-44 avslutningsvis, etter et langt intervju. Dette kan ha påvirket deres utførelse av utfyllingen på flere måter. Å ha fokusert på vanskelige tema som egen voldsutøvelse, traumer og psykiske lidelser kan ha bidratt til at deltakerne tenkte annerledes om sin personlighet, noe som kan ha gitt utslag i ulike retninger i besvarelsen av BFI-44. En annen innvending er at det i utvalget er antatt høy forekomst av angst og depresjon. Dette med bakgrunn i at det er vanlig å finne dette i kliniske utvalg av voldelige menn. Akutte Akse I lidelser som angst og depresjon kan tenkes å påvirke hvordan en respondent oppfatter og tenker om seg selv. For eksempel vil en deprimert klient i større grad ha en tendens til å evaluere seg selv mer negativt, noe som kan endres når depresjonen er over.

En annen innvending er at den norske oversettelsen av BFI-44 som ble brukt i studien ikke trakk frem fem tydelige faktorer i faktoranalysen. Likevel er dette ikke overraskende med tanke på at utvalget er klinisk og forholdsvis lite.

4.2.4 Betraktninger rundt rekrutteringen

Med tanke på at studiens inklusjonskriterie var bredt for å sikre et representativt utvalg menn som brukte vold kan en anta at deltakerne i ATVT-studien var mer motiverte for endring og behandling. Dette kan ha ført til at de slik sett skiller seg på måleinstrumentene sammenlignet med menn som bruker vold og som ikke selv oppsøker hjelpeapparatet eller fanges opp av det. At mange av deltakerne møtte opp til behandling ut fra press fra andre kan bidratt til større variasjon, men hvis disse utelukkende er ytre motivert kan de likevel ha unnlatt å svare ærlig på instrumentene som ble forelagt dem og slik sett ha påvirket studiens resultater.

Personer med grov voldsutøvelse kombinert med høy grad av antisosiale trekk vil mest sannsynlig ikke komme til behandling av seg selv. Det kan tenkes at denne gruppen i større grad fanges opp av studier som benytter seg av kriminalregistre. Dette peker på en annen

utfordring i forskningen på vold: resultater fra en studie kan ikke nødvendigvis generaliseres til andre populasjoner av voldelige menn. I amerikansk litteratur har tradisjonen vært å bruke menn som ble dømt til å motta voldsbehandling, mens det i nordiske studier oftere har blitt benyttet menn som selv oppsøkte hjelp for sitt voldsproblem. Sammenligning mellom ATVT-utvalget og de amerikanske studiene kan derfor være problematisk.

4.3 Fortolkning av funn i lys av andre studier

4.3.1 Forskjeller i personlighet mellom utvalget og normutvalg

I tråd med andre studier var det forventet en forskjell i personlighetstrekk hos mennene i utvalget. Skeem et al. (2005) fant at scorer på agreeableness (A) og neuroticism (N) viste seg å skille voldsutøvende menn fra andre menn, og i hennes studie var høy N og lav A sterkest korrelert med vold. Høy N og lav A har også blitt knyttet til høyere nivåer av aggresjon (Caprara, Barbaranelli, Zimbardo, 1996).

I analysene kom det frem at mennene i studien scoret signifikant lavere på agreeableness (A), høyere på neuroticism (N) og openness (O) sammenlignet med et normutvalg ”vanlige” menn. Deltakernes forhøyede scorer på N antyder at de var preget av mer anspenthet, bekymring, angst og ustabil temperament enn det som er vanlig å finne i befolkningen. En signifikant lavere agreeableness i ATVT-utvalget tyder på at flere av disse mennene hadde relasjonsmåter preget av fiendtlighet.

Deltakerne hadde også høyere scorer på openness (O). Høye scorer på O er forbundet med behov for variasjon og nye omgivelser, og har vist seg å predikere utdanningsnivå og kreativitet. Funnet om at deltakerne scoret høyere på O var uventet, og ikke konsistent med Skeem et al. (2005). At deltakernes scorer ikke skilte seg fra andre menn på conscientiousness (C) var også til en viss grad overraskende. Dette fordi C er forbundet med impuls kontroll og å følge normer og regler (John, 1990). Videre har lave scorer på C i flere studier vært assosiert med vold og antisosial atferd (Miller & Lynam 2003; Miller, Lynam & Leukefeld, 2003). En mulighet er at de som scorer lavt på C er predisponert for antisosial atferd generelt, heller enn vold i nære relasjoner. Skeem et al. (2005) fant ikke sammenhenger mellom vold og C, konsistent med denne studiens funn.

En mulig forklaring på at utvalget hadde gjennomsnittlige scorerer på C og høyere scorerer på O kan finnes i studier av psykopati og FFM. Her rangerte eksperter psykopater som åpne til handlinger og lukkede om sine følelser (Lynam, 2002). Costa og McRae (1992) har også vist til en mulig splittelse innen trekket C hos psykopater. Disse mennene ser og rangerer seg selv som kompetente på personlighetsmål, mens deres livshistorie forteller noe annet. Om dette stemmer for utvalget i denne studien er vanskelig å svare på da BFI-44 ikke inneholder fasetter, og heller ikke mål på utvalgets målefeil. Utvalget ble heller ikke målt på psykopati. Likevel gir funnene til en viss grad mening med tanke på at lav A er funnet i utvalg hos menn med psykopati (Lynam, 2002).

Konklusjonen fra disse analysene er at A og N (og kanskje O) på ulike måter virker å underligge utøvelse av voldelig atferd.

4.3.2 Enighet mellom partene i rapportert vold

Resultatene viste at det i utvalget forekom underrapportering av vold hos mennene. Disse funnene stemmer overens med andre studier som i varierende grad har funnet lav til moderat enighet om forekomst av fysisk vold mellom utøver sammenlignet med partner, både i kliniske og ikke-kliniske utvalg (Jouriles & O'Leary 1985; Schafer, Caetano & Clark 2002; Szinovacz & Egley 1995). Jeg vil presisere at forskjellen i enighet ikke kun skyldtes at mennene underrapporterte vold, men at dette også gjaldt for partnere. Imidlertid var den sterkeste tendensen at mannen ikke rapporterte vold, mens partner gjorde det.

I denne studien var det først og fremst grov vold og psykisk vold som ble underrapportert. Det samme gjaldt bare til en viss grad for mild vold, hvor enigheten var moderat. Disse tallene var kun tilgjengelige for 91 av mennene i utvalget som hadde partner. Vi kan ikke vite noe om eventuell underrapportering fra de øvrige 102 deltakerne. Sammenlignet med deltakere hvor partnerdata ikke var tilgjengelig rapporterte mennene med partner mer vold. Dette kan bunne i at man visste at svarene kunne sammenlignes og at man justerte sine svar i tråd med dette. En alternativ forklaring er at disse mennene rett og slett brukte mindre vold.

Et siste funn som støtter underrapportering er at gruppen med deltakere som brukte grov vold ble større når man inkluderte de utvidede variablene med krisesenter og besøksforbud som indikerer alvorlige voldsepisoder. Dette betyr at noen av deltakerne ikke selv rapporterte grov vold, men at deres partner likevel på et tidspunkt hadde vært på krisesenter eller deltakeren

hadde fått besøksforbud. Dette er noe som indikerer grove voldsepisoder. En må likevel ta forbehold om at disse hendelsene kan ligge tilbake i tid eller representere enkelthendelser.

4.3.3 Årsaker og konsekvenser av underrapportering

Mulige årsaker til at deltakerne rapporterer mindre vold kan både stamme fra systematiske og usystematiske målefeil i rapporteringen. Disse omhandler blant annet kognitive prosesser i måten menn som utøver vold tenker på og rettferdiggjør sin voldsbruk, utfordringer med hukommelse ved retrospektiv selvrappotering, samt måten spørreskjemaet er utformet på. Jeg vil derfor gjennomgå hvordan disse faktorene kan ha påvirket mannens og partners utfylling av VAS.

Systematiske målefeil. Slike feil stammer fra forskjeller i partenes tendenser til ”biased” svar (Szinovacz & Egley, 1995). Et eksempel på en slik målefeil er sosial ønskverdighet som kan oppstå hvis atferden er i kontrast med sosiale normer, noe som i høy grad er å forvente ved voldelig atferd. Det er rimelig å anta at mennenes rapportering til en viss grad var påvirket av ønsket om å fremstille seg selv på en fordelaktig måte. Dette er i tråd med funn om at sosial ønskverdighet er den største kilden til underrapportering av vold (Szinovacz & Egley, 1995). I følge Saunders (1991) vil målinger som ikke justerer for sosial ønskverdighet stå i fare for å gi et feilaktig bilde. I hvor stor grad sosial ønskverdighet faktisk spiller inn er imidlertid omdiskutert, og Sugarman & Hotaling (1997) fant kun et svakt til moderat forhold mellom dette og selvrappotering av vold.

Et annet eksempel på et fenomen som kan gi opphav til målefeil er kognitiv dissonans. Dette viser til ubehaget ved å ha motstridende kognisjoner på samme tid og kan påvirke målingen av vold ved at voldsbruken til mennene er i konflikt med måten de oppfatter seg selv eller ønsker å være. Szinovacz & Egley (1995) fant for eksempel at menn med patriarkalske holdninger i større grad underrapporterte sin voldsatferd og forsøkte å fremstille seg selv som gode ektemenn. Et potensielt problem med å måle voldsatferd ved at informanten selv krysser av på et instrument er at responsen i større grad gir uttrykk for skam heller enn reell voldsbruk. De som skammer seg mest føler ubehag og ”glemmer” derfor sine voldshandlinger, som igjen fører til en underrapportering i VAS. Enkelte typer vold kan også i større grad tenkes å bli underrapportert fordi de er mer tabuiserte. Dess mer tabubelagt en handling er, dess større sannsynlighet er det for at handlingen benektes (Isdal 2000). Et grep i denne undersøkelsen for å sikre en bedre rapportering om et skambelagt tema var at mennene

selv fylte ut skjemaet, samt at de ble intervjuet av psykologer med grundig trening og erfaring fra voldsbehandling. Det er likevel vanskelig å si noe i hvor stor grad dette bidro til at selvrappotereringen var mer i tråd med virkeligheten.

Det finnes også noen karakteristiske mønstre for hvordan volden forstås og forklares (Isdal, 2000). Disse mønstrene antas å påvirke hvordan deltakerne rapporterer sin voldsatferd. Eksempler på slike mønstre er bagatellisering, benektelse og minimering av voldsatferd (Isdal, 2000). Bagatellisering og minimering er å gjøre voldsutøvelsen mindre enn det den er, og gjennom dette unngå å få problemer eller ta ansvar. En annen utfordring er at den som utøver vold som regel vil usynliggjøre volden gjennom å ikke snakke om, tenke på eller forholde seg til den.

Usystematiske målefeil. Dette refererer til tilfeldige feil i målingen, og denne typen feil har vist seg å bidra til lavere enighet om voldsatferd mellom partene (Moffitt, 1997). En kilde til unøyaktig rapportering i retrospektiv selvrappoterering er hukommelse, og en av forklaringene på at vold underrapporteres kan være ulike former for svikt i deltakernes hukommelse. Videre henger hukommelse sammen med selvoppfatning, og Scachter (2003) har blant annet omtalt fenomenet egosentrisk bias i hukommelse. Dette refererer til en tendens til å huske fortiden på en måte som stiller en selv i et bedre lys, noe som kan bidra til å forklare hvorfor mennene underrapportere vold.

Videre kan ulike aspekter ved hvordan VAS er utformet bidra til tilfeldige feil. Som nevnt tidligere kan ulike oppfatninger om hva man forstår med vold ha betydning for hvor frekvent vold rapporteres. Hvis et element i spørreskjemaet viser til flere typer atferd (for eksempel slå, sparke) kan den ene parten svare ja på førstnevnte, mens den andre svarer ja på begge typer (Szinovacz & Egley, 1995). En annen utfordring er rapportering av frekvens i forhold til tid. Ulike definisjoner for hva som oppfattes som "en typisk måned" for deltakerne kan ha spilt inn.

Forskjeller i underrapportering av fysisk og psykisk vold. Studiens resultater viste at både psykisk og fysisk vold ble underrapportert. Dette er konsistent med Moffitt et al. (1997) som ikke fant forskjeller i underrapportering av psykisk vold sammenlignet med fysisk vold. Andre studier har funnet at menn oftere underrapporterer grov vold (Szinovacz & Egley, 1995), noe som også er konsistent med denne studien. Schafer et al. (2002) mener at data fra kun utøver ikke er tilstrekkelig i målingen av voldelig atferd, og det anses derfor som best å inkludere partnerdata, særlig i kliniske utvalg. Også i populasjoner som ikke kun er indre

motivert for behandling anbefales det flere kilder i målingen av vold og aggresjon (Helfritz, et al. 2006). Å benytte kun data fra mannen vil derfor være mer aktuelt når vi vet mer om hvorfor det er uenighet slik at data fra individer kan korrigeres for kjente bias i rapporteringen (Schafer et al. 2002). Det har også vært en debatt om hvorvidt spørreskjema eller personlige intervju er best i målingen av vold. Szinovacz & Egley (1995) fant at underrapportering og benektelse av vold forekom i større grad i personlige intervjuer, sammenlignet med studier hvor deltakeren fylte selv og deretter leverte inn spørreskjema. I denne studien fylte mennene ut skjemaet selv. Det er grunn til å tro at dette kan ha redusert underrapporteringen noe.

4.3.4 Ulike grupper voldsutøvere

Jeg ønsket også å nærmere undersøke menn med ulikt voldsmønster og videre sammenligne disse på personlighetstrekk. Her viste analysene at det til en viss grad var mulig å dele utvalget i noen undergrupper med ulik rapportert voldsbruk. Det vanligste var å bruke både fysisk og psykisk vold, men det ble også funnet en gruppe som hevdet å bruke lite eller ingen vold, samt grupper som kun brukte psykisk eller grov fysisk vold. At den største gruppen utgjorde deltakere som brukte begge typer vold var forventet og i tråd med andre funn. Kombinasjonen av å utøve grov vold og psykisk vold har blitt omtalt som den mest ”virkningsfulle” måten å kontrollere en partners atferd (Henning & Klesges, 2003).

Gruppen som rapporterte lite/ingen vold utgjorde kun 23 deltakere. Det fortøner seg som en selvmotsigelse å oppsøke hjelp eller bli henvist for sitt voldsproblem men ikke rapportere forekomst av verken psykisk eller grov vold det siste året. Denne gruppen skilte seg heller ikke ut i forhold til personlighetsmål. En mulig forklaring er at disse mennene underrapporterte sin voldsbruk eller svarte villedende eller i tråd med sosial ønskerdighet på BFI-44. Dette har vist seg å være en utfordring i saker der utfallet av behandling eller evaluering får konsekvenser for deltakeren (Helfritz et al. 2006). For deltakere som ble henvist fra barnevernstjeneste eller som følge av et ultimatum fra partner kan dette være tilfelle.

Den største gruppen, foruten de som brukte begge typer vold var gruppen som kun brukte psykisk vold. Igjen er det vanskelig vite om det faktisk er tilfelle at de kun brukte psykisk vold. Psykisk vold ble underrapportert, og som det er påpekt tidligere er det sannsynlig at mennene som ikke hadde med partner brukte mer vold enn det de rapporterte. Denne gruppen var den eneste som også skilte seg ut med hensyn til personlighetstrekk.

Gruppen som kun brukte grov vold var liten og bestod av elleve stykker. På den ene siden er det overraskende at noen rapporterte kun å bruke grov vold, da psykisk vold er utbredt og ofte en forløper til mer grove voldsepisoder. En forklaring kan være at mennene brukte psykisk vold, men ikke rapporterte det på grunn av målefeilene diskutert tidligere. En annen hypotese er at disse mennene hadde en mer omfattende personlighetspatologi som BFI-44 ikke fanget opp grunnet utfordringene diskutert tidligere.

4.3.5 Personlighetsforskjeller innad i utvalget

Analysene viste at de som brukte psykisk vold hadde signifikant lavere scorer på agreeableness og også signifikant høyere scorer på neuroticism. Hvorfor virker psykisk vold å være påvirket av A og N, mens en ikke finner dette hos de som utøver fysisk vold? Dersom dette peker på en forskjell som finnes må en gripe til fortolkninger da det ikke finnes empiri som omhandler dette forholdet. En fortolkning kan være at høy grad av fiendtlighet kombinert med lavere empati kan føre til en lavere terskel for å bruke psykisk vold. Dette støttes blant annet av funn om at menn som har en borderline personlighetspatologi oftere har mer problemer med både psykisk vold, sinne og tilknytning enn andre voldsutøvere, kanskje på grunn av den store interpersonlige dysfunksjonen de har (Dutton, 1998). En mulighet er dermed at deltakerne i denne gruppen deler karakteristikk forenelige med borderlineutøveren i Holtzworth-Munroe & Stuarts (1994) typologiske inndeling. Høy forekomst av psykisk vold har også blitt assosiert med antisosiale trekk (Henning & Klesges, 2003).

Videre hadde gruppen som brukte psykisk vold også høyere score på neuroticism sammenlignet med gruppen som brukte fysisk vold. En faktor kan være at menn som utøvde psykisk vold hadde høyere nivå av høyt subjektivt stress i form av angst og depresjon, og som bidro til at de unngikk mer eksternaliserte handlinger som fysisk voldsutøvelse. Disse funnene er igjen i noen grad forenelige med en borderlinepreget voldstypologi. Disse mennene er ofte også deprimerte og sinte, noe som er i samsvar med høye scorer på neuroticism (Hamberger & Holtzworth-Munroe, 2009). Dutton (1998) mener at psykopatologi predikerer form og alvorlighetsgrad av vold. Dette er ikke i tråd med de personlighetsforskjeller jeg fant mellom de som utøvde psykisk og fysisk vold. Det er imidlertid vanskelig å vite om gruppen med psykisk vold er forenelig med en borderlineprofil da BFI-44 kun måler personlighetstrekk og ikke diagnostiske kategorier.

Det at gruppen som brukte grov vold scoret høyere på agreeableness (A) og lavere på neuroticism (N) var til en viss grad overraskende. Funnene er motsatte av Skeem et al. (2005) som fant at fysisk vold var assosiert med lav A og høy N, noe ATVT utvalget på gruppenivå også har.

Det har imidlertid blitt dokumentert lave nivåer av N hos voldsutøvere med en antisosial profil i typologiske inndelinger (Hamberger & Holtzworth-Munroe, 2009). Disse utøver også typisk mer alvorlig vold, noe som er forenelig med gruppen i ATVT-utvalget. Dette kan ses i sammenheng med den tidligere antakelsen om at dette dreier seg om menn med antisosiale trekk som kanskje har mindre innsikt eller dissonans innad i trekkene (Lynam, 2002). Psykopati er da også funnet å være knyttet til en kombinasjon av både høye og lave nivåer av neuroticism. De har ofte lave scorerer på angst, depresjon og sårbarhet for stress, og forhøyede scorerer på sinne, fiendtlighet og impulsivitet (Lynam, 2002). Dette kan bidra til å forklare noe ved de forskjellene jeg har funnet.

4.4 Refleksjoner og mulige kliniske implikasjoner

Inntil videre er forholdet mellom FFM og vold i størst grad som diskutert tidligere teoretisk. Jeg vil likevel prøve å trekke noen sammenhenger mellom kunnskapen om FFM og kartlegging og behandling av vold.

Fordi neuroticism og agreeableness virker å øke risiko for voldelig atferd kan et potensielt bruksområde være å bruke målinger av FFM i karleggingsprosesser. Skeem et al. (2005) fant at FFM kunne forklare like mye av varians i voldelig atferd som målinger på psykopati, og at FFM muligens fanger bredere trekk som predisponerer for vold. Målinger av FFM kan også være mindre stigmatiserende enn diagnostiske intervjuer eller målinger av psykopati. Skjemaet fylles ut på kort tid, og egner derfor til slike formål. Et bruksområde kan for eksempel være identifisering av personer som er i risikozonen for å utøve vold, både i kliniske og ikke-kliniske utvalg. Om disse fanges opp kan det kanskje være mulig å intervensere tidligere, for eksempel rettet mot nyligte par (Skeem, et al. 2005).

Innvending mot å bruke personlighetsmål er imidlertid faren for underrapportering eller overrapportering Gibbons et al. (2011) fant at 26% av mennene overdrev eller minimerte sine responser, og at dette var relatert til personlighetspatologiens alvorlighetsgrad. De med mest alvorlig patologi overrapporterte sine svar, muligens på grunn av høyere nivåer av stress, mens de som havnet under terskel for patologi mest sannsynlig underrapporterte patologi. Dette med bakgrunn i at de ikke hadde noen forhøyede scorere, noe som var uvanlig i alle grupper (Gibbons et al 2011).

Den etter hvert voksende empirien på at menn som utøver vold er en heterogen gruppe med forskjellige nivåer av personlighetspatologi har bidratt til kritikk mot behandlinger som i stor grad går ut fra antakelser om at ”en størrelse passer alle”. Kritikere argumenterer dermed for en tilnærming til voldsbehandling som understreker individuelle terapeutiske behov og utvikling av individualiserte behandlingsplaner (Hamberger & Holtzworth-Munroe, 2009). Som omtalt gi BFI-44 ikke utfyllende informasjon om personlighet sammenlignet med andre instrumenter. Likevel ønsker jeg i denne delen å trekke noen linjer mellom studiens resultater og behandling. Dette blir til en viss grad utforskende og spekulativt med tanke på de nevnte metodiske begrensninger samt overnevnte bredde i FFM, men det er samtidig interessant å skissere potensiell klinisk nytteverdi av studiens funn.

En trekktilnærming til personlighet kan ha implikasjoner for terapi fordi trekk bidrar til utforming av symptomer og er relativt stabile. Dette innebærer ikke at endring ikke er mulig, men at trekkene påvirker klientens terapeutiske forutsetninger. Ved å ha informasjon om klientens trekk kan en dermed tilpasse terapiens strategier og mål (Miller, 1991). Det at ATVT-mennene skiller seg fra andre typer menn kan medføre at de har spesielle terapeutiske behov. Om menn som bruker psykisk vold skiller seg fra de andre utøverne og har et mer omfattende personlighetsavvik preget av lav A kan dette være en gruppe som muligens kan dra nytte av mer tilpasset behandling. Hvis de som antydte tidligere deler mange trekk med en borderline personlighetsforstyrrelse kan de muligens som Saunders (1996) fant dra større nytte av en psykodynamisk behandling. Fordi agreableness påvirker individets relasjonsmønster kan lave scorere på A medføre utfordringer med tanke på allianse (Zinbarg et al., 2008). Hvis terapeuten i forkant av behandlingen har informasjon om klientens trekk kan en dermed ta dette i betraktning.

Foruten behandlingens teoretiske grunnlag kan resultatene også bidra til å kaste lys over hvem som vil dra nytte av individuell behandling og gruppebehandling. En antakelse er at menn

som sliter med lave nivåer agreeableness og høye nivåer av neuroticism større grad kan dra nytte av individuell behandling. Dette med bakgrunn i at menn med antisosiale karakteristikk synes å være en mer utfordrende gruppe å møte i terapi, og deler fellestrekk med lav A. En lovende tilnærming til disse mennene kan i følge Krampen (2009) være langvarig integrativ psykoterapi bestående av kognitiv atferdsterapi, avslapningsteknikker og psykodynamiske metoder. Menn som har høye nivåer av A og N kan videre ha behov for en mer individualisert behandling fordi lav A muligens gjør det vanskelig å bidra tilstrekkelig til gode gruppeprosesser. Hvis en tolker funnene opp mot de eksisterende behandlingstilbudene i Norge som ble omtalt innledningsvis kan en implikasjon være at menn som bruker psykisk vold og som har høye nivåer av neuroticism og agreeableness muligens drar mindre nytte av et rent kognitivt gruppetilbud som Brøsetmodellen representerer.

Mange funn taler imidlertid for en mer eklektisk tilnærming innen forskning og behandling av voldsutøvelse. Denne studien har gitt et bidrag til innsikt i voldsutøveres personlighet. Samtidig har vi kunnskap om at voldsutøvelse ikke skyldes personlighetstrekk alene, men er et komplekst samspill mellom personlighet, situasjonsbetingede forhold, emosjonell ustabilitet, traumehistorier og tidligere erfaringer med vold. Videre er både begreper som kjønn, makt og ansvar verdifulle i forståelsen og behandlingen av vold. En kan slik sett betrakte forskjeller i personlighet hos menn som bruker vold som en liten brikke i et stort puslespill som kanskje kan si noe om hvilken type behandling denne gruppen kan dra best nytte av. Et for sterkt fokus på differensiert behandling, personlighetsforskjeller eller på diagnoser som borderline eller antisosial personlighetsforstyrrelse føre til stigmatisering av en gruppe som allerede har det vanskelig på mange områder.

Heller kan en vei til en god behandling som fører til mindre tilbakefall og mer varig endring for disse mennene ha fokus på de virksomme faktorene som en finner i psykoterapiforskningen. I følge Bordin (1979) består arbeidsalliansen av tre deler; det terapeutiske bånd, enighet om oppgaver og enighet om mål mellom terapeut og klient. Terapeutisk allianse har blitt påvist som den enkeltfaktor som har størst betydning for endring, og som forklarer mer av utfallet enn metode eller teknikker spesifikke for bestemte terapiretninger (Lambert, 1992; Lambert & Barley, 2001). En positiv vurdering av allianse i starten av terapiforløpet har også i behandling av voldelige menn vist seg å være positivt assosiert med utfall (Brown & O'Leary, 2000). Slik sett kan det hende det er viktigere å holde fokus rettet mot dette samarbeidet fremfor mot mannens personlighet eller andre individuelle

forskjeller. Dette står til en viss grad i kontrast med psykoedukative grupper som innebærer mindre individuelt fokus med tanke på behandlingens mål og oppgaver.

4.5 Studiens følger for videre praksis og fremtidig forskning

Funnet om at menn som bruker vold skiller seg ut på personlighetstrekk gjør at det ville vært interessant med studier på forholdet mellom FFM og voldsutøvelse hvor personlighetsmålet inkluderer fasetter og som har en bedre innebygd kontroll av målefeil. Dette ville gitt muligheten til å for eksempel undersøke hvilke fasetter ved openness voldelige menn skiller seg på, eller om de både har høye og lave scorer innenfor neuroticism. Videre kan et annet fremtidig fokus være å undersøke nærmere hvilke og hvordan underliggende variabler assosiert med N og A spiller inn på voldsutøvelse. Det ville også vært en fordel å øke utvalgsstørrelsen.

I forhold til funnet om at vold i denne studien ble underrapportert er det viktig at fremtidig forskning både søker å inkludere komparentopplysninger i form av partnerdata og eventuelle andre kilder som for eksempel kriminalregistre i stedet for å kun støtte seg til data fra mannen. Å bruke instrumenter med flere enkeltelementer som ikke ”ramser” opp flere typer atferd i samme spørsmål vil kanskje føre til større enighet mellom partene. Videre gav også denne studien støtte til at psykisk vold medfører vesentlig større fare for underrapportering sammenlignet med fysisk vold. Fremtidig forskning kunne videre undersøkt årsaker til at enkelte typer vold underrapporteres i større grad, samt finne ut hva uenighet mellom part skyldes slik at en kan korrigere for disse faktorene i måling av vold.

Gruppeinndelingen viste at psykisk vold var utbredt i utvalget, og funnet om at menn som bruker psykisk vold skiller seg ut personlighetsmessig gjør at dette er et tema som potensielt kan forskes på. Dette for å bedre kunne forstå hvilke faktorer som underligger og påvirker utøvelsen av psykisk vold. Videre kan eventuell forskning studere nærmere hva menn som i utstrakt grad bruker psykisk vold trenger –er de en gruppe med spesielle behandlingsbehov? Som påpekt kan de være en gruppe menn som kanskje har en mer omfattende problematikk og følgelig har andre terapeutiske behov.

Litteraturliste

- Allport, G. W. (1961). *Pattern and growth in personality*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Archer, J. (2005). Cross-cultural differences in physical aggression between partners: A social–role analysis. *Personality and Social Psychology Review*, *10*, 133-153.
- Axelsen, E. (1990). Menns psykiske problemer i et makt- og avmaktsperspektiv. I T. Anstorp & E. Axelsen (Red.), *Menn i forandring. En tydeliggjøring av problemer og utviklingsmuligheter* (s. 81-100). Oslo: TANO.
- Babcock, J. C., Green, C. E. & Robie, C. (2004). Does batterers' treatment work? A meta-analytic review of domestic violence treatment outcome research. *Clinical Psychology Review*, *23*, 1023–1053.
- Benet-Martinez, V. & John, O. P. (1998). Los Cinco Grandes across cultures and ethnic groups: Multitrait multimethod analyses of the Big Five in Spanish and English. *Journal of Personality and Social Psychology*, *75*, 729-750.
- Bettencourt, A. B., Talley, A., Benjamin A. J. & Valentine, J. (2006). Personality and aggressive behavior under provoking and neutral conditions: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, *132*, 751–777.
- Bordin, E. S. (1979). The generalizability of the psychoanalytic concept of the working alliance. *Psychotherapy: Theory, Research & Practice*, *16*, 252-260.
- Bowlby J. (1969). *Attachment and Loss: Vol. 1. Attachment*. New York: Basic Books.
- Brown, P. D. & O'Leary, D. K. (2000). Therapeutic alliance: Predicting continuance and success in group treatment for spouse abuse. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *68*, 340-345.

- Buss, D. M. (2008). Human Nature and Individual Differences: Evolution of Human Personality. I O. P. John, R. W. Robins & L. A. Pervin. (Red.). *Handbook of personality: Theory and Research* (s. 29-60). New York: Guilford Press.
- Cantos, A., Neidig, P. H. & O'Leary, K.D. (1994). Injuries of women and men in a treatment program for domestic violence. *Journal of Family Violence*, 9(2), 113-124.
- Caprara, G. V., Barbaranelli, C. & Zimbardo, P. G. (1996). Understanding the complexity of human aggression: Affective, cognitive, and social dimensions of individual differences in propensity toward aggression. *European Journal of Personality*, 10, 133–155.
- Clausen, S. (2007). *Behandlingsprogrammer for voldelige mandlige partnere*. København: Justitsministeriets forskningsenhed.
- Cohen, J. (1960). A coefficient of agreement for nominal scales. *Educational and Psychological Measurement*, 20, 37-46.
- Costa, P. T. & McCrae, R. R. (1992). *Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI) professional manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Costa, P. T. & Widiger, T. A. (2002). Five-factor model personality disorder research. I P. T. Costa & T. A. Widiger (Red.). *Personality disorders and the five-factor model of personality* (2 Utg.) (s. 59-87). Washington, DC, US: American Psychological Association.
- Definition and typology of violence. (n.d.). World report on violence and health. Hentet 10. April 2012 fra:
<http://www.who.int/violenceprevention/approach/definition/en/index.html>
- Dutton, D. G. (1998). *The Abusive Personality*. Guilford: New York.
- Dutton, D. G., Bodnarchuk, M., Kropp, R., Hart, S. D. & Ogloff, J. P. (1997). Client personality disorders affecting wife assault post-treatment recidivism. *Violence and Victims*, 12, 37-50.

- Dutton, D. G. & Nicholls, T. (2005) The gender paradigm in domestic violence research and theory: The conflict of theory and data. *Aggression and Violent Behavior, 10*, 680 – 714.
- Dutton, D. G., Saunders, K., Starzomski, A. J. & Batholomew, K. (1994). Intimacy-anger and insecure attachment as precursors of abuse in intimate relationships. *Journal of Applied Social Psychology, 24*, 1367-1386.
- Egan, V. (2009). The Big Five: Neuroticism, Extraversion, Openness, Agreeableness and Conscientiousness as an Organisational Scheme for Thinking About Aggression and Violence. I M. McMurrin & R. C. Howard (Red.). *Personality, personality disorder and violence* (s. 63-83). Chichester: Wiley.
- Ehrensaft, M. K., Cohen, P. & Johnson, J. G. (2006). Development of personality disorder symptoms and the risk for partner violence. *Journal of Abnormal Psychology, 115*, 474-483.
- Gibbons, P., Collins, M. A. & Reid, C. (2011) How useful are indices of personality pathology when assessing domestic violence perpetrators? *Psychological Assessment, 23*, 164-173.
- Goldberg, L. R. (1981). Language and individual differences: The search for universals in personality lexicons. I L. Wheeler (Red.) *Review of Personality and Social Psychology: Vol. 2.* (s.141-165). Beverly Hills, CA: Sage.
- Haaland, T., Clausen, S-E., & Schei, B. (2005). Vold i parforhold –ulike perspektiver. NIBR-rapport 2005:3, Oslo.
- Hamberger, L. K. & Hastings, J. E. (1988). Skills training for treatment of spouse abusers: An outcome study. *Journal of Family Violence, 3*, 121-130.
- Hamberger, L. K. & Holtzworth-Munroe, A. (2009). Psychopathological Correlates of Male Aggression. I K. D. O’Leary & E. M. Woodin (Red.), *Psychological and physical aggression in couples: Causes and interventions* (s.79-98). Washington, DC: American Psychological Association.

- Haugan, G. S. & Nøttestad, J. M. (2002). Behandlingsprosessen og mennenes utvikling evaluert av mennene og de kvinnene som er utsatt for volden. I M. Råkil (Red.) *Menns vold mot kvinner* (s. 129-145). Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Helfritz, L. A., Stanford, M. S., Conklin, S. M., Greve, K. W., Villemarette-Pittman, N. R. & Houston, R. J. (2006). Usefulness of self-report instruments in assessing men accused of domestic violence. *The Psychological Record*, 56, 171-180.
- Hellmuth, J. & McNulty, J. K. (2008). Neuroticism, marital violence, and the moderating role of stress and behavioral skills. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95, 166–180.
- Henning, K. & Klesges, L. M. (2003). Prevalence and characteristics of psychological abuse reported by court-involved battered women. *Journal of Interpersonal Violence*, 18, 857-871.
- Holtzworth-Munroe, A., Meehan, J.C., Herron, K., Rehman, U. & Stuart, G.L. (2003). Do subtypes of maritally violent men continue to differ over time? *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 71, 728-740.
- Holtzworth-Munroe, A. & Stuart, G. L. (1994). Typologies of male batterers: Three subtypes and the differences among them. *Psychological Bulletin*, 116, 476-497.
- Isdal, P. (2000). *Meningen med volden*. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Isdal, P. & Råkil, M. (2002). Volden er mannens ansvar –behandling av mannlige voldsutøvere som tiltak mot kvinnemishandling. I M. Råkil (Red.). *Menns vold mot kvinner* (s. 17-29). Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Johansson, Paul (2010). *Behandlingsforskning – utøvere av vold mot partner. Oversikt over forskning på feltet*. Oslo: Nasjonalt Kunnskapscenter om vold og traumatisk stress.
- John, O. P. (1990). The "Big Five" factor taxonomy: Dimensions of personality in the natural language and in questionnaires. I L. Pervin (Red.), *Handbook of personality: Theory and research* (s. 66-100). New York: Guilford Press.

- John, O. P., Donahue, E. M. & Kentle, R. L. (1991). The Big Five Inventory. Versions 4a and 54. Berkeley, CA: University of California Berkeley. Institute of Personality and Social Research.
- John, O. P., Naumann, L. P. & Soto, C. J. (2008). Paradigm Shift to the Integrative Big Five Trait Taxonomy: History, Measurement, and Conceptual Issues. I O. P. John, R.W. Robins & L. A. Pervin. (Red.), *Handbook of personality: Theory and Research* (s. 114-158). New York: Guilford Press.
- John, O. P., & Srivastava, S. (1999). The Big Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. I L. A. Pervin, & O. P. John (Red.), *Handbook of personality: Theory and research* (s. 102–138). New York: Guilford Press.
- Johnson, M. P. (1995). Patriarchal terrorism and common couple violence: Two forms of violence against women. *Journal of Marriage and the Family*, 57, 283–294.
- Johnson, M. P. & Leone, J. M. (2005). The differential effects of intimate terrorism and situational couple violence: Findings from the national violence against women survey. *Journal of Family Issues*, 26, 322-349.
- Jouriles, E. N. & O'Leary, D. K. (1985). Interspousal reliability of reports of marital violence. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 53, 419-421.
- Justis- og beredskapsdepartementet (2012). Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2012. Hentet 10. April 2012 fra <http://www.regjeringen.no/pages/36717130/HandlingsplanJDweb.pdf>
- Kaufman, G. (1992). The mysterious disappearance of battered women in family therapists' offices: Male privilege colluding with male violence. *Journal of Marital and Family Therapy*, 18, 233-243.
- Krampen, G. (2009). Psychotherapeutic processes and outcomes in outpatient treatment of antisocial behavior: An integrative psychotherapy approach. *Journal of Psychotherapy Integration*, 19, 213-230.
- Lambert, M. J. (1992). Psychotherapy outcome research: Implications for integrative and eclectic therapists. I J. C. Norcross & M. R. Goldfried, (Red.). *Handbook of*

- psychotherapy integration* (s. 94-129). New York, NY, US: Basic Books.
- Lambert, M., J. & Barley, D., E. (2001). Research summary on the therapeutic relationship and psychotherapy outcome. *Psychotherapy: Theory, Practice, Research, Training*, 38, 357-361.
- Lilledalen, G., Solevåg, A., Middelborg, J., Tindberg, J. W. & Lang, N. (2007). Tryggere barndom –Parterapi en nyttig tilnærming for barn som lever med vold i familien. *Fokus på familien*, 4, 292-310.
- Lynam, D.R. (2002). Psychopathy from the perspective of the five factor model. I P. T. Costa & T. A. Widiger (red.), *Personality disorders and the five-factor model of personality* (2 utg.) (s. 325-350). Washington, DC: American Psychological Association.
- Margolin, G., John, R. S. & Foo, L. (1998). Interactive and unique risk factors for husbands' emotional and physical abuse of their wives. *Journal of Family Violence*, 13, 315-344.
- Miller, T. R. (1991). The psychotherapeutic utility of the five-factor model of personality: A clinicians' experience. *Journal of Personality Assessment*, 57, 415-433.
- Miller, J. D. & Lynam, D. (2003). Psychopathy and the Five-factor model of personality: a replication and extension. *Journal of Personality Assessment*, 81, 168-178.
- Miller, J. D., Lynam, D. & Leukefeld, C. (2003). Examining antisocial behavior through the lens of the five factor model of personality. *Aggressive Behavior*, 29, 497–514.
- Moffitt, T. E., Caspi, A., Krueger, R. F., Magdol, L., Margolin, G., Silva, P. A. & Sydney, R. (1997). Do partners agree about abuse in their relationship? A psychometric evaluation of interpartner agreement. *Psychological Assessment*, 9, 47-56.
- Montgomery, B.M. & Duck, S. (1991). *Studying interpersonal interaction*. The Guilford Press, New York.
- Murphy, C. M. & Baxter, V. A. (1997). Motivating batterers to change in the treatment context. *Journal of Interpersonal Violence*, 12, 607-619.
- Murphy, C. M. & Meis, L. A. (2008). Individual treatment of intimate partner violence perpetrators. *Violence and Victims*, 23, 173-186.

- Nisbett, R. E., & Ross, L. (1980). *Human inference: Strategies and shortcomings of social judgment*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Pico-Alfonso, M. A., Garcia-Linares, M. I., Celda-Navarro, N., Blasco-Ros, C., Echeburua, E. & Martinez, M. (2006). The impact of physical, psychological and sexual intimate male partner violence on women's health: Depressive symptoms, posttraumatic stress disorder, state anxiety and suicide. *Journal of Women's Health, 15*, 599-611.
- Robins, R. W., Caspi, A. & Moffitt, T. E. (2002). It's not just who you're with, It's who you are: Personality and relationship experiences across multiple relationships. *Journal of Personality, 70*, 925–964.
- Rosenfeld, B. D. (1992). Court-ordered treatment of spouse abuse. *Clinical Psychology Review, 12*, 205–226.
- Rees, A. & Rivett, M. (2005). Let a hundred flowers bloom, let a hundred schools of thought contend': Towards a variety in programmes for perpetrators of domestic violence. *Probation Journal, 52*, 277-288.
- Råkil, M. (2002). En introduksjon til feltet menns vold mot kvinner. I M. Råkil (Red.) *Menns vold mot kvinner* (s. 17-29). Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Sartin, R. M., Hansen, D. J. & Huss, M. T. (2006). Domestic violence treatment response and recidivism: A review and implications for the study of family violence. *Aggression and Violent Behavior, 11*, 425-440.
- Saucier, G. & Goldberg, L. R. (1996). Evidence for the Big Five in analyses of familiar English personality adjectives. *European Journal of Personality, 10*, 61-77.
- Saunders, D. G. (1991). Procedures for adjusting self-reports of violence for social desirability bias. *Journal of Interpersonal Violence, 3*, 336-344.
- Saunders, D. G. (1996). Feminist-cognitive-behavioral and process-psychodynamic treatments for men who batter: interaction of abuser traits and treatment models. *Violence and Victims, 11*, 393–414.
- Saunders, D. G. (2008). Group interventions for men who batter: A summary of program descriptions and research. *Violence and Victims, 23*, 156-172.

- Saulsman, L. M. & Page, A. C. (2004). The five-factor model and personality disorder empirical literature: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 23, 1055–1085.
- Schacter, D. L., Chiao, J. Y. & Mitchell, J. P. (2003). The seven sins of memory. Implications for self. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1001, 226–239.
- Schafer, J., Caetano, R. & Clark, C. (2002). Agreement about violence in U.S. couples. *Journal of Interpersonal Violence*, 17, 457-470.
- Skeem, J. L., Miller, J., Mulvey, E., Tiemann, J. & Monahan, J. (2005). Using a five-factor lens to explore the relation between personality traits and violence in psychiatric patients. *Journal of Clinical and Consulting Psychology*, 73, 454-463.
- Sonkin, D. J., & Dutton, D. (2003). Treating assaultive men from an attachment perspective. *Journal of Agression, Maltreatment & Trauma*, 7, 105-133.
- Sugarman, D. & Hotaling, G. T. (1997). Intimate violence and social Desirability: A meta-analytic review. *Journal of Interpersonal Violence*, 12, 275-290.
- Szinovacz, M. E. & Egley, L. C. (1995). Comparing one-partner and couple data on sensitive marital behaviors: The case of marital violence. *Journal of Marriage and Family*, 57, 995-1010.
- Vatnar, S. K. B. (2002). «I syns ikkje denna familien min e nåkka verneverdig, i.» Når familievernet møter voldsutøvende familiefedre. I M. Råkil (Red.). *Menns vold mot kvinner* (s. 168-186). Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Watson, D., Gamez, W. & Simms, L. J. (2005). Basic dimensions of temperament and their relation to anxiety and depression: A symptom-based perspective. *Journal of Research in Personality*, 39, 46-66.
- Watson, D., Hubbard, B. & Wiese, D. (2000). General traits of personality and affectivity as predictors of satisfaction in intimate relationships: Evidence from self- and partner-ratings. *Journal of Personality*, 68, 413-449.
- White, R. & Gondolf, E. (2000). Implications of personality profiles for batterers treatment. *Journal of Interpersonal Violence*, 15, 467–488.

Widiger, T. A. & Smith, G.T. (2008). Personality and Psychopathology. I O. P. John, R.W. Robins & L. A. Pervin. (Red.), *Handbook of personality: Theory and research* (s. 743-769). New York: Guilford Press.

Zinbarg, R. E., Uliaszek, A. A. & Adler, J. M. (2008). The role of personality in psychotherapy for anxiety and depression. *Journal of Personality*, 76, 1649-1688.